

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

37^E JAARGANG

WOENSDAG 19 MAART 1952

No 1817

COMMISSIE VAN REDACTIE

*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)*

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

J. E. Mertens; J. van Tichelen;

R. Vandeputte; F. Versichelen.

INHOUD

	Blz.
Het succes van de woningbouwleningen der Bank voor Nederlandsche Gemeenten door <i>J. E. Verwayen</i>	204
Hogere graanprijzen en de gevolgen door <i>Ir C. M. Hupkes</i>	205
De stop van Lobith en de vrije Rijn door <i>Mr H. Fortuin</i>	207
Aspecten van de aardgasvoorziening in Nederland door <i>J. J. Capelle</i>	210
Ingezonden stuk:	
Productiviteitsverbetering in de distributie door <i>B. J. Wijnbeek</i> met naschrift van <i>Drs D. E. Beutick</i>	211
London Letter door <i>Henry Hake</i>	211
Geld- en kapitaalmarkt door <i>Drs J. C. Brezet</i> ..	212
De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Februari 1952 door <i>Dr L. Delmotte</i>	213
Grafieken:	
Indexcijfers van groothandelsprijzen van illustratiedruk-papier	214
Statistieken:	
Bankstaten	215

Dezer dagen

nog niet zo prettig. De commissie over de ontwapening is bijeen geweest en leverde meteen geharnaste betogen. Rusland heeft tegen Duitse bewapening, onder bepaalde voorwaarden, thans geen bezwaar; in West-Duitsland wordt met opgericht hoofd geluisterd, zij het nog koeltjes. Maar niet al te koel, zoals reeds gewaarschuwd is. Lauw dus, een stemming die nooit veel heeft opgeleverd.

Zou het Oostenrijk thans beter vergaan? Van Westelijke zijde wil men weer gaan spreken, een kwestie, die Oostenrijk zeker niet koud laat; doch hier blijft de vraag, of Rusland tot starten bereid zal zijn vóór ook de Duitse schroef is aangeslagen. Het combineren van ongelijksoortige problemen is steeds een beproefde techniek geweest.

Niet zo enthousiast is men, na enig nadenken, ook in Groot-Brittannië. Het nieuwe budget kon naar de kwalitatieve inhoud der maatregelen zo genomen zijn uit een boek als bijv. Meade: „Planning and the Price-mechanism”, de „liberal-socialist solution”. Maar, zoals bij alle economisch-politieke problemen, het komt aan op de quantificering nu en in de tijd. Daarop vallen thans, in een gedeeltelijk verbazende eendracht, twee zover verwijderde tijdschriften als „The Economist” en „The New Statesman and Nation” de begroting aan. Het leed is nog niet geleden.

Zo ook voor Frankrijk, al is een hechtpleister in de vorm van een crediet van \$ 100 miljoen door de Europese Betalingsunie verstrekt. De handelsbalans over Februari was droevig deficitair. Zo staat het ook met het snelverband van een kasvoorschot van de Franse nationale bank in verhouding tot de totale budgetpositie.

Het is ook moeilijk te weten wat prettig is. In de Verenigde Staten staat men een weinig beteuterd op grond van een aantal recente beslissingen van de hoogste coördinatie-instanties voor de productie. Het staalkort blijkt zó mee te vallen, dat de toewijzingen voor consumptiegoederen zijn verhoogd; het loodtekort blijkt bij de huidige vraag niet te bestaan, de bouwvergunningen worden aanzienlijk soepeler uitgegeven. De onder geweldige druk voor de militaire voorzieningen gemaakte ruimte blijkt bij het huidige tempo der wapeningsuitgaven niet te worden opgevuld; de consumptiegoederenindustrie wordt weer aangewakkerd. Hoe zal het bij het onder deze druk veroorzaakte prijspeil echter met de vraag staan?

Nederland wil wel vragen; de liberalisatie is per 1 Maart tot 75 pCt verhoogd. Vrijwel tegelijkertijd werd bekend, dat het uitvoersaldo over Februari is teruggelopen. Ook hier zal de aanvulling van voorraden eens gaan werken. Doch ook hier is de vraag: tegen welk prijspeil? De schommel schijnt weer een dood punt te naderen; naar welke kant zullen de internationale ontwikkelingen drijven?

ASSOCIATIE CASSA

KASSIERSINSTELLING

OPGERICHT IN 1806

BEWAARNEMING VAN EFFECTEN

HEERENGRACHT 179 • AMSTERDAM-C

SMIT SLIKKERVEER

DYNAMOS MOTOREN INSTALLATIES

vacatures

WOLLENSTOFFENFABRIEK

in het Zuiden des lands zoekt een

administratief leider

die belast zal worden met de administratieve planning van het productieproces en de coördinatie van inkoop, verkoop en productie, alsmede met de kostprijsberekening.

Vereisten:

organisatievermogen; commercieel inzicht; praktische ervaring op het gebied van kostprijsberekening, bedrijfsadministratie en planning; theoretische opleiding: S.P.D. of M.O.; de betrokken functionaris moet in samenwerking met andere chefs blijk geven van een helder bedrijfsinzicht.

Eigenhandig (niet met ballpoint) geschreven sollicitaties met volledige inlichtingen omtrent leeftijd, levensloop, theoretische opleiding en praktische ervaring en vergezeld van een recente pasfoto te richten aan het

GEMEENSCHAPPELIJK INSTITUUT
VOOR TOEGEPASTE PSYCHOLOGIE

Wilhelminapark 25

TILBURG.

R. MEES & ZONEN

ANNO 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

ROTTERDAM

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen,
Amsterdam (alleen Assurantie)

BERICHT

Hierdoor delen wij onze donateurs, leden en abonné's mede, dat dezer dagen gebruik zal worden gemaakt van de verleende toestemming tot automatische giroafschrijving van aan ons verschuldigde bedragen.

NEDERLANDSCH ECONOMISCH
INSTITUUT.

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Aanpassing

van ondernemingspensioen- en
spaarfondsen aan de (komende)
nieuwe wettelijke bepalingen ●

Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850 - 5346

PROVINCIAAL ELECTRICITEITSBEDRIJF IN FRIESLAND

EMMAKADE N.Z. 59, LEEUWARDEN

De Directeur van bovengenoemd bedrijf roept sollicitanten op voor de functie van

HOOFDADMINISTRATEUR

(salaris van f 9725,40—f 11048,40, inclusief toelagen).

Vereisten: Doctoraal Economie en/of Accountant N.I.V.A., bekwaam stylist en ervaring in het leiding geven aan een omvangrijke administratie. Leeftijd 35—45 jaar.

Uitvoerige en eigenhandig geschreven sollicitaties worden ingewacht binnen 10 dagen na het verschijnen van deze oproep.

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

J. E. VERWAIJEN, Het succes van de woningbouwleningen der Bank voor Nederlandsche Gemeenten.

Het succes van de woningbouwleningen is in meer dan één opzicht verheugend. De gemeenten zullen zich dit jaar niet langer in de bedenkelijkste bochten behoeven te wringen om aan woningbouwgeden te komen; de emissie-markt is van de latende druk bevrijd, die zich na een mislukking zonder twijfel sterk had doen gevoelen. Ook op het gebied van de arbeidsproductiviteit is een ontmoedigend échec verhoed. De woningbouwleningen leverden in menig opzicht een verrassing: het rentegamma werd doorbroken, de uitgifte nam de vorm aan van liefst drie nog onbekende leningtypen tegelijk (voor de rentespaar-brieven werd art. 48 I.B. van toepassing verklaard, dat de progressie buiten werking stelt en het maximum-belasting-percentage op 40 fixeert; bij verkoop van de 0/5/10 pCt obligaties zal generlei inkomstenbelastingplicht ontstaan). De als stimulans voor de inschrijving bedoelde „voorkeurskaarten” hebben volkomen aan hun doel beantwoord. In de praktijk is gebleken, dat de exceptionele attracties ruimschoots opwogen tegen het toch altijd nog ietwat krappe rendement, dat de woningbouwleningen bij inschrijving a pari opleveren. Het beantwoorden van de vraag, of een rente-offer van 1/4 pCt uiteindelijk geen goedkoper en zekerder middel zou zijn geweest dan de zware concessies van principiële aard, die nu zijn gedaan, is van meer dan academisch belang: de zorg voor de gemeentelijke woningbouwfinanciering zal in de komende jaren terugkeren en een dergelijke leningsoperatie kan niet al te vaak worden herhaald.

Ir C. M. HUPKES, Hogere graanprijzen en de gevolgen.

De verhoging van de prijzen van importgranen komt niet alleen tot uiting in een hogere broodprijs, doch heeft tevens belangrijke consequenties voor het gehele landbouwbedrijfsleven. De prijsverhoging moet worden gezien als een gevolg van de ontwikkeling op de wereldmarkt, welke zeer gunstig is voor de rentabiliteit van de akkerbouw. Vooral de varkens- en pluimveehouderij komen echter in een moeilijke positie. In landbouwkringen wordt o.a. de mogelijkheid overwogen om een fonds te vormen uit een areaalheffing op voedergranen. Hierdoor zou op zichzelf reeds de teelt van tarwe en intensieve voedergewassen gestimuleerd worden, waardoor een, uit een oogpunt van export en werkgelegenheid ongewenste, inkrimping van de varkens- en kippenstapel zou kunnen worden voorkomen. Zo nodig zouden met behulp van dit fonds deze bedrijfstakken ook rechtstreeks kunnen worden gesteund.

Mr H. FORTUIN, De stop van Lobith en de vrije Rijn.

In dit artikel gaat schrijver in op de jongste rechtspraak inzake de vraag, of de maatregelen met betrekking tot de stop van Lobith al of niet inbreuk maken op de bij art. 1 van de Acte van Mannheim gewaarborgde vrije vaart op de Rijn. Schrijver wijst er op, dat er ten aanzien van de handhaving van vrijheid van scheepvaart op de Rijn, zoals die in art. 1 der Rijnvaartacte is voorgeschreven, een ernstig misverstand bestaat, waaraan nationale politieke motieven niet vreemd zijn. Men gaat er in Nederland in brede kring — naar schrijvers mening terecht — van uit, dat ordening van onze Rijnvaart dringend gewenst is en dat deze ordening er niet zal komen zonder overheidsingrijpen. Aan allen, die het wagen daartegenover een beroep te doen op een internationaal tractaat, wordt dan verweten er alleen op uit te zijn de zo noodzakelijke ordening tegen te houden. Zo ligt de zaak volgens schrijver echter geenszins. Boven het belang van een goede regeling van de Rijnvaart staat z.i. het belang van het voldoen aan internationale ver-

plichtingen. Dit klemt te meer bij de Rijnvaartacte, die een dusdanige internationale regeling voor de Rijn geeft, dat Nederland daarvan grote voordelen geniet.

J. J. CAPELLE, Aspecten van de aardgasvoorziening in Nederland.

De gasputten te Tubbergen en Wanneperveen produceren tezamen 45 mln m³ aardgas per jaar. Door inschakeling van aardgasenergie in onze energiehuishouding zullen wij in staat zijn minder kolen te importeren. Bij de beantwoording van de vraag, hoe en in welke sector van de energiehuishouding het gebruik van aardgas op de meest economische wijze toegepast zal kunnen worden, rijzen vele moeilijkheden, welke door schr. worden besproken. Het grootste probleem is wel, dat men in geen dele verzekerd is van de continuïteit der aardgasproductie. De belangrijkheid van de in dit artikel genoemde moeilijkheden, benevens de tendentie om het systeem van gasvoorziening van beperkte gemeentelijke gebieden te doorbreken en te verruimen, zijn oorzaak geweest, dat een intensief overleg gaande is om het doel van een meer universele gasvoorziening te verwezenlijken. Daar de Staat in wezen als verkoper van aardgas optreedt en een koppeln tussen centra van distributie nodig zal zijn, dringt zich de vraag op, of het niet voor de hand ligt juist nu de organisatorische opbouw van de gasvoorziening in ons land te herzien.

— SOMMAIRE —

J. E. VERWAIJEN, Le succès des emprunts „construction de maisons” de la Banque des Communes néerlandaises.

Le succès des emprunts en faveur de la construction de maisons est réconfortant de plusieurs points de vue. Les communes ne seront pas obligées, cette année-ci, de se tordre comme un ver pour trouver l'argent nécessaire à la construction d'habitations. Le marché d'émission est libéré d'une oppression latente qui se serait sans doute manifestée, en cas d'échouement. Dans le domaine de la productivité également on a détourné un échec décourageant.

Ir C. M. HUPKES, L'augmentation des prix de céréales et les suites.

Le renchérissement des prix des grains d'importation est une conséquence de l'évolution du marché mondial, très favorable d'ailleurs à la rentabilité de l'agriculture. Cet état des choses occasionne surtout des difficultés à l'élevage des porcs et de la volaille. C'est pourquoi on examine la possibilité, dans les milieux intéressés, de créer un fonds pour soutenir ce secteur et qui sera alimenté par une imposition sur les terres de culture de grains à raison de leur superficie.

Mr H. FORTUIN, Le bouchon de Lobith et le Rhin libre.

L'auteur traite dans cet article de la jurisprudence néerlandaise récente concernant la question de savoir si les mesures prises relatives au bouchon de Lobith portent, oui ou non, atteinte à la libre navigation sur le Rhin garantie par l'art. 1 de l'Acte de Mannheim.

J. J. CAPELLE, Les aspects relatifs à la distribution de gaz naturel aux Pays-Bas.

On produit aux Pays-Bas 45 millions de m³ de gaz naturel par an. Grâce à l'application de l'énergie du gaz naturel dans l'économie néerlandaise, la quantité de charbon à importer peut être diminuée. Pour répondre à la question comment et dans quelle branche, l'utilisation de gaz naturel pourra être appliquée de la manière la plus économique on se heurte à plusieurs difficultés qui sont exposées par l'auteur.

Het succes van de woningbouwleningen der Bank voor Nederlandsche Gemeenten

De inschrijvingen op de $4\frac{1}{4}$ pCt en 0/5/10 pCt nationale woningbouwleningen hebben resp. f 69 mln en f 4,1 mln, dus in totaal f 73,1 mln belopen, een som die niet alleen de als minimum in het emissieprospectus gestelde bedragen ruimschoots overtrof, maar ook de verwachtingen van de emitterende Bank voor Nederlandsche Gemeenten. Het schijnt zelfs, dat de vraag gerezen is of deze bank voor middelen van deze omvang wel voldoende emplooi had en of het niet wenselijk zou zijn bij de toewijzing een reductie op de ingeschreven bedragen toe te passen. Blijkbaar is deze gedachte van zeer voorbijgaande aard geweest, zo zij al bestaan heeft; want een reductie zou een ietwat vreemd gebaar zijn geweest nadat men met een half dozijn uiteenlopende en zeer krachtadige motieven alle beleggersgroepen tot een zo groot mogelijke deelneming had trachten te bewegen. Men mag aannemen, dat de drang achter de plaatsing van de rentespaarbrieven, die volgens prospectus tot uiterlijk 1 Juni verkocht zullen worden, nu wel wat verzacht zal kunnen worden, gesteld al dat de bedoelde termijn niet wordt verkort.

Het nu geboekte succes is in meer dan één opzicht verheugend. De gemeenten zullen zich dit jaar niet langer in de bedenkelijkste bochten behoeven te wringen om aan woningbouwgeden te komen; de emissiemarkt is van de latente druk bevrijd, die zich na een mislukking zonder twijfel sterk had doen gevoelen. En waar men gerust kan zeggen, dat moeite noch kosten gespaard zijn om de emissie te doen slagen, is ook op het gebied van de arbeidsproductiviteit een ontmoedigend échec verhoed, dat het gezag van onze hoogste financiële autoriteiten niet weinig geschaad zou hebben. Wij veronderstellen hierbij, dat er geen sprake is van een schijnsucces, in die zin, dat een groot deel van de inschrijvers op de kortste termijn weer tot verkoop van de obligaties zal overgaan omdat het hun alleen te doen was om de „voorkeurskaarten”, waarover straks meer. En ten slotte vindt de commentator in de succesvolle afsluiting van de operatie de vrijheid om nu enkele dingen te zeggen, die voorlopig achterwege zouden zijn gebleven zo de toekomstige plaatsing der rentespaarbrieven het geheel nog had moeten goedmaken.

Men weet, dat in de maanden, voorafgaande aan de onderhavige emissie, de gemeenten op vele vindingrijke manieren getracht hebben, ondanks de handhaving van een niet aan de marktsituatie beantwoordend „rentegamma”, toch gelden voor de financiering van de woningbouw te vinden. Wanneer wij hierboven van „bedenkelijke” praktijken spraken, denken wij bijv. aan zgn. burgerzinnenleningen door een belofte van woningtoewijzing gesierd of door een bedreiging met inwoning versterkt, of aan leningen die weliswaar voor de debiteur tegen de gammarente plaatsvonden, maar via bijstortingen door geïnteresseerde werkgevers de geldgever een hoger rendement opleverden. Voorts aan de leningen, die de geldgever bevoordeelden door hem eenzijdig de bevoegdheid te verlenen tot het ten allen tijde eisen van aflossing. „Bedenkelijk” waren deze vormen in het oog van de Regering en zeker ook naar de mening van vele anderen.

Maar dezelfde boom droeg ook loffelijke vruchten: leningvormen, die door een tot dusver ongebruikelijke verschuiving der rentebetalingen naar de latere jaren, of ook wel juist naar de beginperiode, tegemoet kwamen aan de speciale beleggingsbehoeften van een deel der geldgevers. Verder de premieleningen, waaraan blijkens de beurskoersen der weinige bestaande objecten een dringende

behoefte bestond, zij het misschien tot relatief bescheiden bedragen. Voorts leningen, waarop de inschrijving gekoppeld was aan een spaarsysteem en die aldus een prikkel tot sparen inhielden. En, uit de aard der zaak, de zuivere „burgerzinnenlening” zonder bovenvermelde uitwassen.

Intussen werd deze ijver met een kritische blik gadegeslagen door de Regering, speciaal door het Ministerie van Financiën, alwaar het inzicht veld won, dat één grote officieel genoteerde lening voor de woningbouw, waaruit grote en kleine gemeenten gelaafd zouden kunnen worden, de voorkeur verdiende boven de financieringschaos die aan het ontstaan was. In de lange periode van voorbereiding dezer grote lening werden de „uitwassen” door verbodsbepalingen getroffen, terwijl Financiën trachtte de fiscale voordelen der leningen van het Vlaardingen-Arnhem-type illusoir te maken door zich op het standpunt te stellen, dat bij verkoop van dergelijke obligaties inkomstenbelastingplicht ontstond bij de verkoper, onafhankelijk zelfs van de verhouding tussen zijn inschrijvings- of aankoopkoers en de verkoopkoers. Vervolgens werd, enkele weken vóór de emissie der Bank voor Nederlandsche Gemeenten, een volstreekte stopzetting der gemeentelijke leningsactiviteit afgekondigd, zodat op dit zo rumoerige terrein plotseling een stilte intrad, nauwelijks verbroken doordat nog een enkele nakomer zich haastig in veiligheid bracht.

De nationale woningbouwleningen, die tenslotte de spanning verbraken, leverden in menig opzicht een verrassing. Het rentegamma werd doorbroken en het maximumpercentage van 4 op $4\frac{1}{4}$ gebracht, ditmaal niet alleen ten faveure van de belegger maar ook wel degelijk ten laste van de geldnemer, d.i. in laatste instantie der gemeenten. Wel verre van een vereenvoudiging te brengen, nam de grote uitgifte de vorm aan van liefst drie nog onbekende leningtypen tegelijk:

- de rentespaarbrieven, welker interest betaalbaar is tegelijkertijd met de aflossing van de hoofdsom;
- de $4\frac{1}{4}$ pCt 25-jarige obligaties, welker uitloting pas na 16 jaren zou beginnen;
- de 0/5/10 pCt lening per 1974, zonder vervroegde aflossingsbevoegdheid.

Bij de rentespaarbrieven lag de keuze van aflossing of voortzetting zeer overwegend aan de zijde der beleggers, die in 1958, 1963, 1967 en 1971 vervroegde aflossing kunnen eisen, terwijl de geldnemer dit alleen in 1967 en 1971 kan doen. Terwijl voorts het bezwaar tegen dit type altijd geweest was, dat de belastbaarheid der geaccumuleerde rente in het jaar van aflossing fiscaal nadelig was onder het progressieve inkomstenbelastingtarief, hakte Financiën voor deze speciale gelegenheid de knoop door en verklaarde art. 48 van toepassing, dat de progressie buiten werking stelt en het maximum-belastingpercentage op 40 fixeert.

Opvallender nog was de beslissing, dat bij verkoop van de 0/5/10 pCt obligaties generlei inkomstenbelastingplicht zou ontstaan, een voorrecht, dat aan de nijvere uitvinders van het Vlaardingen-leningtype nog steeds ontzegd werd. De vraag rijst, of het niet eleganter geweest zou zijn de weinige tot dusver verschenen leningen van deze aard maar even goedgunstig te behandelen en dan desnoods de deur voor verdere soortgelijke uitgiften te sluiten, vooral waar terecht of ten onrechte, de inschrijvers op de leningen Vlaardingen en Arnhem meenden onder de bestaande wetgeving reeds vrij te lopen van inkomstenbelasting bij verkoop, en velen dat met hen nog steeds menen.

Tenslotte waren als speciale attractie aan de stukken der

drie woningbouwleningen kaarten verbonden, waarop de inschrijver kenbaar kon maken aan welke gemeente hij het door hem te storten bedrag wilde doen ten goede komen. Deze als stimulans voor de inschrijving bedoelde kaarten hebben volkomen aan hun doel beantwoord, maar geen wonder: zij komen in wezen neer op twee van de voorheen als „uitwas” beschouwde practijken. In de eerste plaats immers kunnen zij van de inschrijvers overgenomen worden door ondernemingen, die als werkgevers een groot belang hebben bij de woningbouw in de gemeenten waar hun bedrijven gevestigd zijn; hierdoor stijgt het inkomen van de belegger met de overnemingsprijs, zonder dat dit de gemeenten geld kost. In de tweede plaats wordt het niet alleen mogelijk, maar zelfs onvermijdelijk, dat gemeenten toezeggingen doen voor toewijzing van woonruimte op voorwaarde, dat de gegadigde een zeker aantal „voorkeurskaarten” ten name van de gemeente levert.

In de praktijk is gebleken, dat de genoemde exceptionele attracties ruimschoots opwogen tegen het toch altijd nog ietwat krappe rendement, dat de nationale leningen voor de woningbouw 1952 bij inschrijving a pari opleveren. En wie de waarde van een methode afmeet aan haar succes, behoeft over de mérites van de besproken uitgifte niet lang meer na te denken. Maar ziet men iets verder, dan moet men constateren, dat de Haagse Jupiter zich hier toch wel erg veel veroorloofd heeft, dat de communale runderen ontzegd was.

En dan ging het bij de gemeenten nog om de rare sprongen, die zij, in het nauw gedreven door een tegen wil en dank opgelegd rentegamma, wel moesten doen. Heeft men dit gamma zelf in de hand, dan staat men in de positie van een geldnemer op een vrije kapitaalmarkt. Op zulk een vrije markt hebben zich in de historie voorrechten als belastingvrijstelling en opzegbaarheid ter keuze van de geldgever alleen voorgedaan als de kapitaalnoed tot het uiterste gestegen was. En men mag met recht vragen of hiervan in Nederland reeds sprake is; wie het oog richt op de succesvolle uitgiften der provinciale electriciteitsbedrijven, die 4½ percentsleningen plaatsten tot een heel wat hoger totaalbedrag dan dat van de woningbouwleningen, ontkomt niet aan de vraag: zou een rente-offer van ¼ pCt uiteindelijk geen goedkoper en zekerder middel geweest zijn dan de zware concessies van principiële aard, die nu gedaan zijn?

Het beantwoorden van deze vraag is van meer dan academisch belang; wel zijn wij voor 1952 gelukkig bevrijd van de knellende zorg voor de gemeentelijke woningbouwfinanciering, maar deze zal in de komende jaren terugkeren. En een leningsoperatie als de zojuist practisch voltooide, met haar begeleiding van grootscheepse propaganda en financieel-technische sensaties, kan niet al te vaak worden herhaald.

Amsterdam.

J. E. VERWAYEN.

Hogere graanprijzen en de gevolgen

Hoewel in 1949 de vrije economische krachten in de landbouw een ruimer speelveld hebben gekregen, is de invloed van de Overheid op de prijsvorming zeer aanzienlijk gebleven.

Dit prijsbeleid beperkt zich niet tot het agrarische bedrijf en is nog minder een exclusief landbouwbelang. De betekenis er van ligt nl. voor een belangrijk deel in de sfeer van voedselvoorzienings- en algemene loon- en prijspolitiek.

Dat het voor de Overheid geen eenvoudige zaak is om de vele tegenstrijdige belangen en doeleinden in evenwicht te houden, blijkt weer eens uit de nieuwe problemen, welke zijn ontstaan, of althans verscherpt naar voren komen, door de plotselinge verhoging van de prijzen der geïmporteerde granen. Deze verhoging bedroeg f 7 per 100 kg, d.i. gemiddeld ongeveer 25 pCt.

Zoals bekend, is de import van brood- en voedergranen geheel in handen van het Ministerie van Landbouw. De in het binnenland verbouwde tarwe moet door de boeren tegen een vaste prijs worden ingeleverd, waardoor een sluitende broodgraanregeling mogelijk is. Voor de binnenlandse verbouwde voedergranen bestaat echter een volkomen vrije prijsvorming. Als gevolg hiervan kent de voedergraanmarkt twee prijzen: een vrije prijs en een „bon”prijs. Alle importvoedergranen worden nl. in de vorm van mengvoedertoewijzingen onder de verbruikers gedistribueerd.

In één der voorgaande „E.-S.B.”-afleveringen schreef Prof. Thurlings¹⁾ een korte beschouwing over de aanleiding tot bovengenoemde maatregelen, waarin hij verder vooral aandacht schonk aan de problemen, welke met de broodprijs samenhangen. Uit een oogpunt van direct consumentenbelang en algemene loon- en prijspolitiek is deze broodprijs ongetwijfeld belangrijk. De genomen maatregelen zijn daarnaast echter ook zeer ingrijpend voor het gehele landbouwbedrijfsleven. Het is daarom de moeite waard om hierop dieper in te gaan.

De gevolgen voor de landbouw.

De graanprijzen zijn van centrale betekenis bij de prijsvorming van de landbouwproducten. De akkerbouwbedrijven produceren rechtstreeks granen voor de markt, terwijl op het gemengde bedrijf vooral voedergranen worden geteeld, welke niet worden verkocht, doch op het bedrijf worden vervoerd en dus omgezet in dierlijke producten. Tenslotte kennen wij in ons land ook een groot aantal bedrijven met slechts een kleine oppervlakte grond, welke hun bestaansbasis voor een belangrijk deel vinden in de veredeling van niet zelf geproduceerde, doch aangekochte voedermiddelen.

Het zal duidelijk zijn, dat de granen een teer punt vormen bij deze verhoudingen, temeer waar deze graanprijs min of meer bepalend is voor het prijsniveau van andere soorten voedermiddelen. Het reeds labiele evenwicht is door de recente maatregelen wel enigszins verstoord. Toch kunnen deze maatregelen moeilijk anders worden gezien dan als een stap in de richting van een noodzakelijke aanpassing aan de economische werkelijkheid.

De verhoudingen op de wereld zijn zo komen te liggen, dat de voortbrenging van dierlijke producten zich na de oorlog snel heeft aangepast aan de gestegen vraag. De voortbrenging van primaire landbouwproducten (i.c. granen) is echter blijkbaar minder snel toegenomen. Deze ontwikkeling uit zich in sterk stijgende voederprijzen en relatief minder sterk stijgende prijzen van melk, vlees en eieren, waardoor de veredelingsmarge zeer klein wordt.

De prijzen, waarvoor graan wordt geïmporteerd, liggen ook thans nog boven het nieuwe binnenlandse niveau, hoewel de laatste gegevens duiden op een enigszins dalende tendenz.

Deze dalende tendenz kan ook als een oorzaak worden gezien van de zeer geringe reactie van de vrije graanprijzen in het binnenland op de genomen maatregelen. Deze lagen voorheen nl. belangrijk boven de „bon”prijs; thans is dat niet het geval. De zeer grote voorraden bij de handel

¹⁾ Prof. Dr Th. L. M. Thurlings: „Verhoging van de broodprijs” in „E.-S.B.” van 13 Februari 1952.

en de afwachende houding van de verbruikers spelen hierbij ongetwijfeld ook een rol.

Het is uiteraard zeer moeilijk om ten aanzien van de ontwikkeling der prijzen op de wereldmarkt voorspellingen te doen; gezien echter ook de vele uitlatingen van overheidszijde in dit opzicht, mag op belangrijke wijzigingen in de situatie niet te veel worden gerekend.

Bij een vrij economisch verkeer zou een aanpassing kunnen plaatsvinden door uitbreiding van de primaire landbouwproductie enerzijds en beperking van de vee-stapels anderzijds.

Men kan er over van inzicht verschillen of de bestaande verhouding van tijdelijke, dan van meer blijvende aard is. Voor de Nederlandse landbouw kan ze echter ernstige gevolgen hebben. Uitbreiding van de eigen bodemproductie is hier veel moeilijker dan bijv. in de Amerikaanse landen. Inkrimping van de dierlijke productie zal vooral een groot aantal gespecialiseerde veredelingsbedrijfjes in hun bestaansmogelijkheden aantasten. Inkrimping van de varkens- en kippenstapel kan bovendien met zich brengen, dat niet kan worden geprofiteerd van een eventueel herstel van het evenwicht.

De gevolgen van het doorgeven van de hoge importprijzen voor voedergranen aan de verbruikers kunnen als volgt worden samengevat:

1. De reeds bestaande ongunstige verhouding tussen de rentabiliteit van de akkerbouw enerzijds en die van de veehouderij — speciaal van de varkens- en pluimveehouderij — anderzijds wordt er door vergroot. Een inkrimping van deze laatste bedrijfstakken mag worden verwacht, indien geen maatregelen worden genomen, welke dit voorkomen. De rundveehouderij neemt hierbij een aparte plaats in. Hiervoor zijn de gevolgen n.l. minder groot, daar de granen in de rundveevoeding slechts een zeer bescheiden plaats innemen.

2. Ook de onevenwichtigheid in het bouwplan van de akkerbouwbedrijven neemt toe als gevolg van de relatief grote winstgevendheid van de voedergraanteelt ten opzichte van andere gewassen, vooral van tarwe. De momenteel zeer hoge stroprijzen begunstigen bovendien de graanteelt voor o.a. de teelt van andere gewassen. Dit kan op de duur o.a. ernstige consequenties hebben voor de werkgelegenheid in de landbouw, want de graangewassen vragen relatief zeer weinig arbeid. De teelt van intensieve gewassen geeft veel meer werkgelegenheid en tevens — zeker nationaal-economisch gezien — veel hogere opbrengsten. Privaateconomisch is het risico van grote marktfluctuaties bij ruwvoerders (aardappelen en bieten) een remmende factor.

Teneinde de minder gunstige gevolgen van de hierboven geschetste ontwikkeling zoveel mogelijk te beperken, zal een actief landbouwbeleid gericht moeten zijn op:

1. het stimuleren van de verbouw van intensieve gewassen in het binnenland;
2. het behoud van een redelijke verdelingsmarge bij de dierlijke productie;
3. het scheppen van evenwichtige prijsverhoudingen in de akkerbouw.

Standpunt van de Stichting voor de Landbouw.

Verwacht mag worden, dat over het te voeren landbouwbeleid in de naaste toekomst overleg zal worden gepleegd tussen Overheid en Stichting voor de Landbouw. Belangrijk is het in dit verband, dat het Hoofdbestuur van de Stichting reeds een principiële standpunt heeft ingenomen, dat a.v. is geformuleerd: het is noodzakelijk dat:

1. alle aandacht wordt geschonken aan het openhouden van de exportmogelijkheden voor de eindproducten der veehouderij;

2. een zo doelmatig mogelijke productie op de veehouderijbedrijven wordt bevorderd, met name ook door zoveel mogelijk voer op eigen bedrijf te verbouwen;

3. het binnenlands kostenpeil beheerst blijft.

In verband met het laatste meent het Hoofdbestuur, dat, wanneer de prijzen van de voedergranen een min of meer redelijke grens overschrijden, maatregelen om deze prijzen te beheersen dienen te worden overwogen.

Het is op zichzelf opmerkelijk, dat de Stichting, waarin in dezen toch zeer tegenstrijdige belangengroepen samenwerken (akkerbouw, veehouderij, landarbeiders), tot een dergelijk, zij het dan zeer voorzichtig geformuleerd standpunt heeft kunnen komen.

Welke maatregelen kunnen worden genomen.

In het kader van dit artikel is het niet doenlijk om hier alle mogelijke maatregelen in beschouwing te nemen.

De hier en daar geopperde mogelijkheid van een areaalheffing op voedergranen verdient echter de aandacht, indien men er van uitgaat, dat de Overheid niet bereid is om belangrijk hogere subsidieelasten dan tot dusver op zich te nemen. Het is trouwens gemotiveerd om hiervan uit te gaan, daar de verhoging van de importgraanprijzen juist is geschied om de subsidieelasten te verminderen. Met behulp van op deze wijze verkregen gelden zouden — naar velen menen — verschillende van de gestelde doeleinden kunnen worden bereikt. Een dergelijke heffing zou — althans in directe zin — een afkomen van de winstmogelijkheid in de akkerbouw betekenen. Dikwijls reeds heeft de Overheid ten behoeve van haar loon- en prijs-politiek in deze zin ingegrepen in de inkomensvorming in de landbouw en zij doet dit thans nog.

Deze heffing zou op zichzelf reeds een gunstige werking kunnen hebben ten aanzien van het bouwplan. De teelt van andere voedergewassen zou relatief aantrekkelijker worden: hakvruchten en maïs (hoewel maïs tot de granen behoort, moet dit gewas, doordat het zeer veel arbeid vraagt en aanzienlijk meer per ha opbrengt, tot de intensieve voedergewassen worden gerekend; het zou daarom ook onbelast moeten blijven).

Indien tevens een gedeelte van het met de areaalheffing gevormde fonds zou dienen voor het optrekken van de tarweprijs tot een relatief gunstig peil, zou daarmee de gewenste uitbreiding van het tarwe-areaal kunnen worden verkregen. Dit zou dan worden bereikt, zonder dat het een extra subsidieelast voor het L.E.F. zou betekenen. Een ander zal echter eerst effect kunnen sorteren voor oogstjaar 1953.

De vergelijking met het Zuivelfonds is hierbij zeer treffend. Met behulp van het Zuivelfonds wordt immers de vastgestelde consumptiemelkprijs voor de veehouder opgetrokken tot het vrije prijsniveau der zuivelproducten, waarvoor dan gelden worden verkregen door een heffing op alle verwerkte melk.

Met een dergelijk „graanfonds” zou o.a. de verdelingsmarge voor de varkens- en pluimveehouderij kunnen worden gesteund. Dit laatste kan langs twee wegen geschieden en wel door de subsidie op het importvoerder wederom te verhogen of door de prijzen der eindproducten rechtstreeks te steunen. De eerste methode heeft als bezwaar, dat het verschil tussen binnenlands prijspeil en importprijzen weer groter wordt. De tweede methode daarentegen is moeilijk door te voeren voor de pluimveehouderij, omdat de eierhandel volkomen vrij is en ook moeilijk langs een centraal punt kan worden geleid. Een directe toeslag aan de bedrijven zou hier — zij het een gebrekkige — oplossing kunnen betekenen.

Als derde mogelijkheid voor het gebruik van de verkregen gelden is wel genoemd het direct stimuleren van de intensieve voederbouw door premies op graslandscheuren, voeraardappelverbouw e.d.

De vraag rijst tenslotte, of ook de gemengde bedrijven op zandgrond deze areaalheffing zouden dienen te betalen. M.i. moet hier het antwoord bevestigend luiden. Weliswaar zou een uniforme heffing op de voedergranen door de lagere opbrengst op deze lichte gronden onevenredig zwaar drukken, doch de mogelijkheid om meer voederaard-appelen te verbouwen is hier aanlokkelijk, daar deze bedrijven minder behoeven te rekenen met de grillige markt voor voeraardappelen. Zij verwerken deze immers zelf via de varkensstapel. De kleine bedrijven kunnen bovendien worden beschermd door het vrijstellen van een zekere oppervlakte. Indien het fonds ook voor steun van de tarweprijs zou worden gebruikt, zouden de lichte gronden hiervan niet kunnen profiteren. Een compensatie hiervoor is mogelijk door de rogge, het specifieke gewas van de zandgronden, vrij te stellen.

Het zal zonder meer duidelijk zijn, dat er grote belangen op het spel moeten staan om dergelijke sterk ingrijpende regelingen aanvaardbaar te maken. De belangrijkste hinderpaal zou wel eens kunnen zijn, dat de ontwikkeling van de graanprijzen op de wereldmarkt een onzekere factor blijft, hoe somber de verwachtingen ook mogen zijn. Een spoedige daling van de prijzen zou de gehele regeling overbodig maken en zeker de akkerbouwers een moeilijk weerlegbaar tegenargument geven. De hier besproken regeling zou voor de Overheid verschillende van de door haar gestelde doeleinden bereikbaar maken, zonder dat hier overheidsgelden mede gemoeid zijn. De in het geding zijnde belangen kunnen kort als volgt worden samengevat:

1. De bedreiging van onze export van vlees en eieren is vooral op iets langere termijn zeer belangrijk. Men denke hierbij ook aan het Engelse baconcontract.

2. Reeds jaren is door de Overheid intensivering van de voederbouw gepropageerd; bovengenoemde regeling zou een belangrijke stimulering kunnen betekenen.

3. Het werkgelegenheidsvraagstuk in de landbouw is een belangrijk facet; in de eerste plaats in de uitgesproken akkerbouwgebieden. Inkrimping van varkens- en kippenhouderij zou evenwel ook dit probleem voor de kleine gezinsbedrijven op de zandgronden — hoewel het daar van andere aard is — weer verder van een oplossing brengen.

4. Uitbreiding van de tarweteelt kan van belang worden geacht, o.a. uit een oogpunt van deviezenbesparing, hoewel *op dit moment* het prijsverschil tussen voedergranen en tarwe op de wereldmarkt niet groot is.

Voor het gehele hierboven aangesneden vraagstuk geldt trouwens, dat het deviezenaspect een zeer belangrijk element ervan vormt.

Moge bovenstaande uiteenzetting op vele punten nadere precisering behoeven en is niet ingegaan op de problemen, welke de technische uitvoering van een „graanfonds” ongetwijfeld aankleven, niettemin geeft zij, naar ik hoop, een inzicht in de problematiek, waarvoor het huidige landbouwbeleid zich gesteld ziet, en geeft zij enigszins de richting aan, waarin de discussies binnen de georganiseerde landbouw zich momenteel bewegen.

's-Gravenhage.

Ir C. M. HUPKES.

De stop van Lobith en de vrije Rijn

De Hoge Raad heeft gesproken; de stop van Lobith is niet meer. Zonder twijfel moet het arrest van ons hoogste Rechtscollege worden toegejuicht, maar zulks neemt zeker niet weg, dat ook begrip kan worden getoond voor de moeilijkheden, waarin de Nederlandse Rijnvaart na de tweede wereldoorlog kwam te verkeren. Onze Regeering meende in verband met onze grote Rijnvloot, waartegenover een sterk verminderd aanbod stond, in verband ook met de moeilijkheid onze, op zelfstandigheid uitermate gestelde, schippers tot samenwerking te brengen, een poging tot ordening te moeten ondernemen. Zij vond daartoe de bevoegdheid in het uit de bezettingstijd daterende Besluit Internationale Binnenvaart van 26 November 1940, dat kracht van wet heeft en voorshands geldt tot 15 Februari 1953. Volgens dit besluit is het vervoeren van personen of goederen met een in Nederland thuisbehorend schip op de binnenwateren in Europa slechts dan geoorloofd, indien de eigenaar van het schip is aangesloten bij de Stichting Nederlandsche Particuliere Rijnvaart-Centrale of de Vereniging Centraal Bureau voor de Rijn- en Binnenvaart en de verrichtingen geschieden in overeenstemming met de door de Minister van Verkeer en Waterstaat of door genoemde organisaties dan wel door beide gezamenlijk gegeven voorschriften en richtlijnen. Steunende op deze regeling werd op 13 Mei 1948 een ministeriële beschikking uitgevaardigd. Hierin werd voorgeschreven, dat een eigenaar van één tot en met acht in Nederland thuis behorende schepen, die zich buiten de Nederlandse grenzen begeven, verplicht is zich aan te sluiten bij de N.P.R.-C., terwijl de eigenaar van meer dan acht zulker schepen dit moet doen bij de Vereniging Centraal Bureau voor de Rijn- en Binnenvaart. In artikel 10 werd bepaald, dat een schip aan de Nederlandse grensstations slechts mocht worden in- of uitgeklaard op vertoon van een door de desbetreffende vereniging (Centraal Bureau of N.P.R.-C.) ten behoeve van de bij haar aange-

sloten eigenaar ondertekende verklaring, terwijl voor een verklaring van de N.P.R.-C. nog was voorgeschreven, dat zij tevens moest inhouden de goedkeuring dezer organisatie voor de ondernomen reis of reizen. Bij overtreding kon ingevolge artikel 4 van het Besluit van 1940 sanctie worden toegepast. Hiertoe ging men echter niet aanstonds over, vermoedelijk in het besef, dat deze regeling door de rechter in verband met strijd met de Rijnvaartakte onverbindend kon worden geacht, en in de hoop, dat controle op de naleving van de voorgeschreven aansluiting voldoende effect zou sorteren. Dit laatste bleek niet het geval, maar in plaats van tot sanctie-maatregelen over te gaan, wijzigde de Minister van Verkeer en Waterstaat op 28 Maart 1950 bovengenoemd artikel 10 in die zin, dat nu de in- of uitklaring van een schip van de Nederlandse grensstations kan worden geweigerd, indien geen door of namens het bestuur van een der bedoelde organisaties ten behoeve van de bij haar aangesloten eigenaar van dit schip ondertekende verklaring kan worden getoond of niet blijkt, dat de volgens deze verklaring vereiste machtiging is verkregen¹⁾. In Mei 1950 weigerde de Nederlandse douane te Lobith schepen uit te klaren, toebehorende aan eigenaren, die niet hadden willen toetreden tot de N.P.R.-C. Ditzelfde geschiedde op 16 Juli 1950 met de sleepboot „Tromp”, toebehorende aan Johannes Boon, met in eerste lengte het Belgische sleepschip „Thilla 5” toebehorende aan de „Société anonyme Chantiers Navals de Rupel”, gevestigd te Boom in België.

Beiden hebben de Staat gedagvaard, omdat naar hun mening de weigering tot uitklaring een onrechtmatig daad was, terwijl voorts gesteld werd, dat door het gedwongen stilliggen, ten gevolge van de weigering tot uitklaring aan beidenschade is toegebracht en dat bovendien

¹⁾ Dat deze nieuwe redactie zeker niet in staat is strijd met de Rijnvaartakte te voorkomen, werd aangetoond in een artikel in de Nieuwe Rotterdamse Courant van 29 April 1950.

aan de Chantiers Navals door een gedwongen voorziening in andere sleepkracht voor de „Thilla 5” schade is toegebracht.

De Rechtbank in Den Haag oordeelde²⁾, omdat België niet behoort tot de Staten, die de herziene Rijnvaartakte van Mannheim sloten, geen enkele reden aanwezig om thans een Belgische onderdaan het recht toe te kennen persoonlijk uit deze akte tegen Nederland te ageren, en verklaarde mitsdien de Belgische vennootschap in haar vorderingen niet ontvankelijk.

Voorts oordeelde de Rechtbank, kennelijk aanleunende tegen het arrest van de Hoge Raad van 28 Maart 1950, waarbij bindende prijsvoorschriften van algemene aard niet in strijd met de Rijnvaartakte werden beschouwd, dat in de loop der tijden de economische omstandigheden in de wereld dusdanig waren gewijzigd, dat de Regering wel regelingen moest treffen, die verstrekkend en ingrijpend zijn, maar daarom nog niet onrechtmatig kunnen worden genoemd, en dat er geen reden is, waarom niet aan schippers de eis van erkenning zou worden gesteld, ook voor hen die op de Rijn varen, waarmee de vrije Rijnvaart niets te maken heeft.

Het Gerechtshof te 's-Gravenhage was van een andere mening. In zijn arrest van 27 Juni 1951³⁾ overwoog het allereerst, dat ook voor Belgische personen de bevoegdheid bestaat de Nederlandse Staat te dagvaarden wegens schending van de verplichtingen, welke deze bij de herziene Rijnvaartakte op zich heeft genomen. Het wil mij voorkomen, dat deze opvatting juist is, doch zonder twijfel betreft het hier een zowel belangrijke als moeilijke vraag, waarbij echter te dezer plaatse niet nader kan worden stil gestaan.

Ook het Hof maakt een buiging tegen het arrest van de Hoge Raad van 28 Maart 1950 en verklaart, dat toegegeven kan worden, dat bij het sluiten van bedoeld verdrag in 1868 de daaraan deel hebbende partijen zich geen duidelijk beeld zullen hebben kunnen vormen van de toekomstige maatschappelijke en economische ontwikkeling in de betrokken staten en dat wellicht bepaalde sindsdien algemeen noodzakelijk gebleken maatregelen zoals sociale maatregelen, prijsbeheersing, economische ordening slechts als noodzakelijke beperkingen van de contracteervrijheid en niet als inbreuken op het in artikel 1 van bedoeld verdrag neergelegde beginsel zijn te zien⁴⁾. Het Hof was echter van oordeel, dat de bedoelde ministeriële beschikkingen van 1948 en 1950 bedoelen de Nederlandse Rijnvaart te dwingen zich te organiseren met als sanctie niet-inklaring of niet-uitklaring over de grenzen van Nederland en dat zulks een inbreuk vormt op artikel 1 der Akte van Mannheim.

Uiteraard tekende de Staat tegen dit arrest cassatie aan bij de Hoge Raad en zo sprak ons hoogste rechterlijke college zich opnieuw uit⁵⁾ over de vrijheid van scheepvaart, als bedoeld in artikel 1 der Rijnvaartakte. De Hoge Raad verwierp het cassatieberoep van de Staat in een arrest, waarin hij op bondige en duidelijke wijze zijn oordeel over drie belangrijke kwesties geeft.

1. De Hoge Raad overweegt allereerst, dat de door artikel 1 van het Besluit van 1940 gestelde voorwaarde, dat de eigenaar van een schip zich bij een der twee genoemde organisaties moet aansluiten, op zichzelf slechts meebrengt, dat deze eigenaar zich moet doen registreren, en dat een werkelijke inbreuk op de vrijheid van de vaart op dit punt eerst zou kunnen zijn gegeven door de wijze, waarop de voorwaarden voor of de gevolgen van de aansluiting worden geregeld.

Dit artikel schrijft verder voor, dat de verrichtingen moe-

ten geschieden in overeenstemming met door de Minister of door de organisaties gegeven voorschriften en richtlijnen. Daar echter, aldus de Hoge Raad, het artikel geen nadere bepalingen geeft omtrent de voorschriften en richtlijnen, kunnen hier alleen bedoeld zijn dezulke, die niet met wet of tractaat in strijd zijn, zodat het geven van andere voorschriften en richtlijnen in dit kracht van wet hebbende Besluit van 1940 geen steun vindt. Aldus komt de Hoge Raad tot de conclusie, dat dit Besluit op zichzelf met de herziene Rijnvaartakte niet onverenigbaar is en een conflict tussen het Besluit en het tractaat zich ten deze niet voordoet.

Deze ganse redenering is om de conclusie begonnen. Of de redenering wel geheel en al opgaat, is stellig een niet eenvoudige vraag. De Hoge Raad merkt op, dat de eigenaar van een schip zich volgens artikel 1 van het Besluit van 1940 moet doen registreren. De Staat had echter bij de door hem naar voren gebrachte cassatiemiddelen gesproken van organiseren, terwijl artikel 1 aansluiting bij één van de twee organisaties voorschrijft. Kan men een verplichting tot aansluiting bij een vereniging, waardoor men immers gebonden wordt aan haar statuten, reglement en besluiten, eenvoudig registreren noemen?

Anderzijds zou men met de Hoge Raad kunnen zeggen, dat uiteraard de verplichtingen, welke de organisaties haar leden opleggen, niet in strijd mogen komen met wet en tractaat.

In ieder geval is aldus de weg vrijgelaten voor het constateren van strijd met een tractaat, zonder dat de Hoge Raad behoefde te beslissen, of hij een tractaat mag stellen boven een latere nationale wet. Onze Hoge Raad heeft een beslissing inzake dit moeilijke en netelige vraagstuk tot nu steeds weten te vermijden door de wetten, die zij ter toetsing aan tractaten kreeg voorgelegd, steeds aldus te interpreteren, dat strijd tussen wet en tractaat niet aanwezig werd geacht. Ook in het buitenland is veelal dezelfde gedragslijn gevolgd⁶⁾.

Dat een tractaat als een rechtsregel van hogere rechtskracht moet worden toegepast, ook wanneer een latere nationale wet een andere regeling geeft, wordt tegenwoordig weer door vele volkenrechtsgeleerden, ook in Nederland, aangehangen⁷⁾.

De in 1951 ingestelde Staatscommissie tot herziening van de Grondwet had, opdat aan het twistpunt een einde zou worden gemaakt, voorgesteld in de Grondwet de volgende bepaling op te nemen: in geval van strijd met binnen het Koninkrijk geldende wettelijke voorschriften hebben de bepalingen van overeenkomsten (dat zijn mede: tractaten) de voorrang. De Staatscommissie had deze bepaling, zij het gewijzigd, overgenomen van de Commissie-Van Eysinga, zo geheten naar haar voorzitter, die in zijn in 1906 verschenen proefschrift voor dit standpunt reeds was opgekomen.

De Regering nam het voorstel niet over en zulk een bepaling zal dus voorshands niet in onze Grondwet worden opgenomen. In de Franse constitutie van 27 October 1946⁸⁾ is in artikel 26 wel een zodanig voorschrift te vinden, en wel:

„Les traités diplomatiques régulièrement ratifiés et publiés ont force de loi dans le cas même où ils seraient contraires à des lois internes françaises, sans qu'il soit besoin pour en assurer l'application d'autres dispositions législatives que celles qui auraient été nécessaires pour assurer leur ratification”⁹⁾.

²⁾ Zie uit de vele literatuur bovenal de prae-adviezen voor de vergadering van de Nederlandsche Juristen-Vereeniging van 1937 van wijlen Telders en van Verzijl.

³⁾ Naast het genoemde prae-advies van Verzijl zij hier gewezen op J.P.A. François, Handboek van het Volkenrecht, Eerste deel, tweede druk, Zwolle 1949, blz. 671 vlg. Zie het arrest van de Bijzondere Raad van Cassatie van 12 Januari 1949, N.J. 1949, no 87 (Zaak Rauter).

⁴⁾ J. O. van 28 September 1946, blz. 9.166.

⁵⁾ Bij vonnis van 29 November 1950.

⁶⁾ Vonnis Rechtbank en Arrest Hof zijn opgenomen in „Nederlandse Jurisprudentie” van 14 Juli 1951, no 437.

⁷⁾ Vgl. echter „Economisch-Statistische Berichten” van 12 Juli 1950, blz. 555-558.

⁸⁾ Bij arrest van 25 Januari 1952.

⁹⁾ Zie Julien Laferrrière, Manuel de droit constitutionnel, 2e éd., Paris 1947, blz. 1.000—1.001. Intussen is op 12 Maart bij de Tweede Kamer een amendement in deze richting ingediend (Bijl. 1951-1952, no 2374-17).

De Hoge Raad heeft — hetgeen overigens zeer begrijpelijk is — de gelegenheid voorbij laten gaan om een arrest te wijzen, dat met aanvulling van de grondwet op de bovenaangegeven wijze zou gelijk staan. De advocaat-generaal Mr Langemeijer heeft in een mooi en geleerd betoog de Hoge Raad in deze richting willen doen gaan. Deze gaat er van uit, dat het Besluit van 1940 zich moeilijk anders laat denken dan bestemd om ook op Rijngebied te werken, en daarom bespreekt hij de vraag, of de Nederlandse rechter, wanneer hij strijd meent te zien tussen het Besluit en artikel 1 van de Rijnvaartakte, het eerste dan wel het laatste moet toepassen. Hij betoogt, dat het niet in de aard van de wetgevende handeling ligt, dat zij bestemd is tot elke prijs te gelden, ook wanneer achteraf blijkt, dat zij een inbreuk betekent op het internationale recht. Aan de nationale wetgevende handeling mag volgens de advocaat-generaal niet eo ipso de strekking worden toegeschreven om voor het geval van strijd te gelden bij voorkeur boven de verdragsregel; staan ouder tractaat en nieuwere wet onverzoenlijk tegenover elkaar, dan brengen de bijzondere eigenschappen van het tractaat in beginsel deszelfs hogere waarde mede.

Hij komt ten slotte, voor ons land, tot de volgende slotsom. In die gevallen, waarin de gedachte kan opkomen van strijd tussen een nieuwere wet en een ouder tractaat en niet blijkt, dat de wetgevende macht tegenover die strijd haar standpunt heeft bepaald, is de beslissing aan de rechter, die, als de strijd inderdaad blijkt te bestaan, het tractaat zal moeten laten voorgaan. Blijkt daarentegen, dat de wetgevende macht de kwestie grondig onder het oog heeft gezien en is gekomen tot een bevestigend antwoord op de vraag, of zij gerechtigd was tot hetgeen zij deed (bijv. bij twijfel of opzegging mogelijk was, bij de vraag of het tractaat heeft opgehouden te gelden, bij mogelijkheid van noodtoestand en derg.), dan heeft de rechter de nieuwe regeling te eerbiedigen, zolang althans de overtuiging, waardoor de wetgever is geleid, als een ernstige overweging kan gelden. Daar waar de rechter zal moeten aannemen, dat de wetgever niet in redelijkheid kon menen in zijn recht te zijn, daar zal hij in 's wetgevers doen wederom moeten zien een derogatie aan het tractaat, waartoe aan de wetgever de macht ontbreekt.

Na afweging van de ene en de andere mogelijkheid komt de advocaat-generaal tot de conclusie, dat toetsing door de rechter hier mogelijk is. Hij acht strijdigheid met artikel 1 der Rijnvaartakte aanwezig.

2. Hiermede zijn wij aan de beide andere overwegingen van de Hoge Raad gekomen. De uitwerking, die aan het Besluit is gegeven, komt volgens hem in strijd met de in artikel 1 der herziene Rijnvaartakte toegekende vrije vaart, omdat van vrijheid van de vaart als daar bedoeld niet meer kan worden gesproken, wanneer de eis van toestemming van de organisatie, waarvan de geoorlooftheid van de vaart afhankelijk wordt gesteld, de strekking heeft om een vrachtverdeling tot stand te brengen. Dit standpunt had de Hoge Raad reeds te kennen gegeven in zijn arresten van 1934¹⁰⁾, waarbij de wet evenredige vrachtverdeling niet van toepassing werd verklaard op de Rijnvaart. In zo verre lag de kwestie van de stop bij Lobith gemakkelijker dan die van de wet op de evenredige vrachtverdeling, dat het Besluit van 1940 o.a. noemt het vervoeren van goederen, terwijl de wet van 1933 spreekt van het inladen of in lading nemen in een vaartuig van goederen voor vervoer¹¹⁾. Uitdrukkelijk werd onder vrije vaart, naast het vervoer, het inladen en in lading nemen begrepen geacht.

Anderzijds is er een verschil, dat voor de toekomst van groot belang is. Bij de arresten van 1934 ging het om het

in lading nemen in een binnen het Rijk gelegen plaats voor vervoer naar binnen het Rijk gelegen plaatsen. De Hoge Raad sprak als haar oordeel uit, dat het recht van vrije vaart, zoals bedoeld in artikel 1 der Rijnvaartakte, wordt gegeven aan alle schippers of scheepsbestuurders zonder onderscheid, dus ook aan hen, die uitsluitend binnen het grondgebied van het Rijk de vaart op de Rijn en zijn uitmondingen beoefenen. Deze opvatting is vooral de laatste tijd sterk aangevochten, waaraan wel niet vreemd zal zijn geweest het verlangen om in de Wet Goederenvervoer Binnenscheepvaart¹²⁾ aan de Regering zo groot mogelijke bevoegdheid te geven.

Het Besluit van 1940 had speciaal betrekking op de internationale binnenscheepvaart, zodat de vraag van het zuiver binnenlandse verkeer op de Rijn niet aan de orde was. Wanneer de Hoge Raad in zijn jongste arrest dan ook constateert, dat het hier gaat om een voorziening, welke enkel bestemd is voor de internationale binnenvaart, men bepaaldelijk — blijkens een naam der organisaties (Nederlandsche Particuliere Rijnvaart-Centrale) — de internationale Rijnvaart, en welke niet zijdelings de voorwaarden voor de vaart beïnvloedt, doch die vaart rechtstreeks raakt, dan wordt hiermede niets gezegd ten opzichte van het zuiver binnenlandse verkeer. In hoeverre de Hoge Raad ook in dit opzicht zijn standpunt van 1934 zal handhaven, zal de toekomst moeten uitwijzen.

Laatstgenoemde opmerking had te meer niet de bedoeling over die vaart binnen het eigen land te praejudiciëren, daar zij volgde op een overweging van gans andere aard. Toegegeven werd nl., dat bij de vraag, welke voorschriften verenigbaar zijn met de gewaarborgde vrije vaart, niet buiten beschouwing kan blijven, dat sinds de totstandkoming van de herziene Rijnvaartakte het recht zich in het algemeen belangen heeft aangetrokken, welke eertijds buiten 's wetgevers bemoeiing lagen, en een daartoe gevestigd rechtsregiem van algemene strekking, al doet de toepassing daarvan ook zijn invloed op de voorwaarden voor de Rijnvaart gevoelen, niet zonder meer met de gewaarborgde vrije vaart onverenigbaar behoeft te worden geacht. Zo verwijst ook de Hoge Raad zelve naar zijn arrest van 28 Maart 1950.

In dit arrest van 1950 was overwogen, dat onder vrije vaart niet iedere beperking van de contractsvrijheid van de schipper ten aanzien van het vervoer kan worden begrepen. Duidelijk blijkt uit het arrest van 1952, dat met die vrije vaart op de Rijn echter in strijd is een regeling, die de strekking heeft om een vrachtverdeling tot stand te brengen.

Ten slotte dient er op te worden gewezen, dat er ten aanzien van de handhaving van vrijheid van scheepvaart op de Rijn, zoals die in artikel 1 der Rijnvaartakte is voorgeschreven, een ernstig misverstand bestaat, waaraan nationale politieke motieven niet vreemd zijn. Men gaat er in Nederland in brede kring — naar mijn mening volkomen terecht — van uit, dat ordening van onze Rijnvaart met haar zeer bijzondere en moeilijke verhoudingen dringend gewenst is. Men gaat er bovendien van uit, dat deze ordening er niet zal komen zonder ingrijpen van de Overheid. Aan allen, die het wagen daartegenover een beroep te doen op een internationaal tractaat, wordt dan verweten er alleen op uit te zijn de zo noodzakelijke ordening tegen te houden.

Zo ligt de zaak toch geenszins. Naast, neen boven het belang van een goede regeling van de Rijnvaart staat het belang van het voldoen aan internationale verplichtingen. Voor ons land, dat velen zo gaarne het land van Grotius noemen, moet toch eerst recht erkenning van het primaat van het volkenrecht eerste eis zijn. Voor een klein land ligt zulks bovendien voor de hand. Te meer klemmt dit bij de Rijnvaartakte, die een dusdanige internationale rege-

¹⁰⁾ H.R. 17 December 1934, N.J. 1935, blz. 5 en 11 met noot van Taverne; Weekblad van het Recht no 12.849 met noot van Verzijl; zie ook Nederlands Juristenblad van 19 en 26 September 1936.

¹¹⁾ Artikel 7 van de wet van 5 Mei 1933, houdende tijdelijke maatregelen ter bevordering van een zoveel mogelijke evenredige vrachtverdeling in de binnenscheepvaart (S. 251).

¹²⁾ Van 1 November 1951, S. 472.

ling voor de Rijn geeft, dat Nederland daarvan grote voordelen geniet. Dat betreft nu juist die vrijheid van scheepvaart, voor ons land, waardoor slechts een klein gedeelte van die rijke verkeersader vloeit, met een grote Rijnvlucht en een klein ladingsaanbod van het grootste belang.

Het behoeft zodoende allerminst te verwonderen, dat speciaal in Nederland de rechter juist over dat artikel 1

dier akte te oordelen krijgt¹³⁾, terwijl zulks in het buitenland niet het geval pleegt te zijn¹⁴⁾.

Amsterdam.

H. FORTUIN.

¹³⁾ Zie naast de genoemde jurisprudentie o.a. H.R. 8 Februari 1915, W. 9.792; rechtbank Rotterdam 4 December 1947.

¹⁴⁾ Vgl. bijv. *Entscheid des Landgerichts Duisburg, Kammer für Handels-sachen*, van 5 December 1947, in het Zwitserse blad „Transport“ van 25 November 1949 opgenomen.

Aspecten van de aardgasvoorziening in Nederland

De recente aanboringen van aardgas in Drentse en Overijsselse bodem hebben niet slechts in energiekeringen, maar ook bij onze Regering en bij leiders van industriële ondernemingen de grootste belangstelling gewekt.

Zeër duidelijk kwam dit tot uiting, toen de Minister van Economische Zaken, Prof. Dr J. R. M. van den Brink, op 18 December 1951 in de vergadering van de Tweede Kamer, bij de behandeling van de begroting van Economische Zaken, het volgende opmerkte:

„Wat het aardgas betreft, is de situatie op het ogenblik deze, dat in de eerste helft van het volgend jaar met de aflevering van aardgas zal kunnen worden begonnen. De totale ter beschikking komende hoeveelheid is weliswaar nog niet groot, maar is toch van betekenis en het is inderdaad de bedoeling, dat het aardgas in de eerste plaats aan het Noordoosten van het land ter beschikking zal worden gesteld. M.i. kan het aardgas voor het Noordoosten van het land gaan betekenen wat de gasvoorziening door de Staatsmijnen voor het Zuiden van het land heeft betekend en thans nog betekent. Zoals gezegd is de hoeveelheid, die volgend jaar ter beschikking zal komen nog niet groot. Het is een hoeveelheid van 90 miljoen kubieke meter per jaar, berekend op basis van stadsgas, dat een lagere calorische waarde heeft dan aardgas. Deze hoeveelheid komt overeen met 1/10 deel van het jaarlijks door de gasfabrieken geproduceerde gas. Het is een eerste hoeveelheid, die waarschijnlijk niet onbelangrijk zal kunnen toenemen. Juist dezer dagen heb ik besloten een eerste leiding te laten leggen van de gasput in Tubbergen naar Twente, waardoor enige Twentse steden van aardgas kunnen worden voorzien. Ook in de omgeving van Zwolle, in Waneperveen, is een belangrijke hoeveelheid aardgas ter beschikking gekomen. De toepassing van aardgas zal — en hier ligt het verband met de regionale concentratie van de industrie — de ontwikkelingsgebieden in het Noorden van het land ten goede kunnen komen. Het natuurlijke proces, waardoor olie en gas ontstaan, is nagenoeg hetzelfde en aanvankelijk weet men niet of men gas en olie, dan wel alleen gas of alleen olie zal vinden. Het ziet er intussen wel naar uit, dat de huidige boringen uitsluitend ten behoeve van de exploratie en exploitatie van aardgas zullen strekken. Het ligt in de bedoeling van de Nederlandse Aardolie Maatschappij in 1952 voor 10 miljoen te gaan boren, uitsluitend naar aardgas“.

Ons land is arm aan natuurlijke energiebronnen. Het is dus verheugend vast te stellen, dat door inschakeling van de aardgasenergie in onze energiehuishouding, wij in staat zullen zijn minder buitenlandse kolen dan tot nu toe te importeren (deviezenbesparing).

Om enigszins de gedachten te bepalen is het goed na te gaan, wat de mogelijkheden van aardgasproductie op dit ogenblik zijn.

- 1e. de gasput in Tubbergen 30.000 m³ aardgas/8.400 cal./etmaal;
- 2e. de gasput Waneperveen 100.000 m³ aardgas/8.400 cal./etmaal.

De gezamenlijke jaarproductie bedraagt dan 45.000.000 m³ aardgas.

De grote vraag doet zich nu voor, hoe en in welke sector van de energiehuishouding het gebruik van aardgas op de meest economische wijze toegepast zal kunnen worden. Bij de beantwoording van deze vraag rijzen zeer vele moeilijkheden. De grootste moeilijkheid is wel, dat het Nederlandse aardgas in tegenstelling met het Amerikaanse, niet wordt aangetroffen in goed poreuze zandgesteenten, die als het ware een natuurlijke gashouder vormen, maar in dichte kalksteen of kleilagen. Hierdoor wordt een schatting van de duur der gasproductie uitermate bemoeilijkt.

Een verdere moeilijkheid is het transportvraagstuk. Zoals bekend verondersteld mag worden, liggen de vindplaatsen van aardgas tot nu toe in gebieden waar in de naaste omgeving weinig of geen afzetmogelijkheden zijn. Om deze reden zal het aardgas door middel van *transportleidingen* naar de plaatsen gebracht moeten worden, waar deze afzetmogelijkheden wel aanwezig zijn. Men weet, dat de Nederlandse Aardolie Maatschappij, waarin de

Standard Oil en de Bataafse Petroleum Mij op basis 50/50 participeren, de concessie heeft voor de exploratie en exploitatie van olievelden in Nederland. In deze concessie is bedongen, dat de Staat der Nederlanden eventueel te vinden aardgas tegen een redelijke prijs zal overnemen. In wezen ligt de zaak dus zo, dat de Staat als verkoper optreedt van aardgas en dus daarvoor toepassingsmogelijkheden zoekt.

Het aardgas moet als een *edele* vorm van energie worden beschouwd. Het bevat geen ballaststoffen en de verbranding er van kan dusdanig worden geregeld, dat deze volledig is. Alleszins begrijpelijk is het, dat men zoekt naar toepassingsmogelijkheden, waarbij de eigenschappen van deze energie in edele vorm van doorslaggevende betekenis zijn bij het behalen van een zo hoog mogelijke verkoopprijs. Het verstoken van aardgas als vervanging voor tot nu toe gebruikte ketelbrandstoffen (industrie, elektrische centrales), zou eerst in aanmerking kunnen komen, wanneer een surplus aan aardgas ter beschikking zou kunnen komen en de prijsstelling dusdanig zou kunnen zijn, dat de prijs loco industrie (dus incl. transportkosten) zou kunnen concurreren tegen de huidige kolenkosten plus de voordelen (als bijv. hoger rendement, besparing op bediening), die verstoken van aardgas met zich brengt.

De stookwaarde van steenkool op 7.800 cal./kg en de kolenprijs op f 60 per ton aannemend, zou als ketelbrandstof gebruikt, de prijs van 1 m³ aardgas à 8.400 cal. zich om de 7 ct bewegen. Wanneer de fabricageprijs van het stadsgas, dat de Nederlandse gasfabrieken ten behoeve van de openbare gasvoorziening produceren, onder de loupe genomen wordt, blijkt deze prijs het veelvoud van de vorengenoemde 7 ct/8.400 cal. te bedragen. De edele vorm, waarin deze energie geleverd wordt, in tegenstelling met de ruwe energievorm steenkool, is oorzaak van het prijsverschil. Gezien deze constellatie is het geenszins te verwonderen, dat de Staat als verkoper van aardgas geporteerd is voor de levering van aardgas aan de bestaande stadsgasfabrieken. Deze ontwikkeling valt tevens samen met de tendentie om de tot op heden gewoonlijk gemeentelijke gasvoorziening te verruimen tot een meer universele gasvoorziening analoog aan de ontwikkeling van de electriciteitsvoorziening¹⁾.

Het is van belang op te merken, dat ook deze ontwikkeling, speciaal voor het Noordoosten van ons land een stimulans voor de toepassing van aardgas zal zijn. Een koppeling van bedrijven of bedieningsgebieden ligt geheel in de lijn van de aardgasvoorziening.

Een gedeeltelijke vervanging van het gas, dat tot op heden door de Nederlandse gasindustrie wordt geproduceerd, zal uit de aard der zaak een vermindering met zich brengen van de import der dure buitenlandse kolen, hetgeen niet anders dan toegejuicht kan worden. Echter mag niet over het hoofd worden gezien, dat door stopzetting van kolenverwerkende bedrijven, men ook de door die fabrieken geproduceerde gascokes zal missen. Het is niet onwaarschijnlijk dat dit manco dan weer door import van buitenlandse huisbrand aangevuld zal moeten worden. Aangenomen, dat in een koolgasfabriek per verwerkte ton kolen 45 pct volwaardige huisbrandstof wordt geproduceerd, betekent

¹⁾ *Electrotechniek* 1948, no 9, blz. 151.

dit, dat in het geval van aardgasvoorziening toch nog 45 pCt van de vroeger verwerkte ton kool in de vorm van cokes als huisbrand op rekening der deviezenbalans komt.

De resulterende 55 pCt besparing gecombineerd met de aantrekkelijkheid van de te behalen relatief hoge prijs bij de verkoop van aardgas is de aanleiding geweest, dat niet in de eerste plaats de industrie, maar wel de stadsgasdistribuerende bedrijven in aanmerking komen het aardgas te verwerken. Nu deze ontwikkeling waarschijnlijk onvermijdelijk is, is het te begrijpen, dat men zich allerwege beraadt over de organisatorische en technische methoden om dit doel te verwezenlijken. De hoofdzakelijk gemeentelijke gasbedrijven zien zich voor de taak gesteld op korte termijn de technische consequenties, die aan de distributie van aardgas verbonden zijn, onder het oog te zien. Een der grootste moeilijkheden is het feit, dat de verbrandingseigenschappen van het aardgas in onbewerkte vorm grote afwijkingen vertonen met het stadsgas, dat tot nu toe door de gasfabrieken werd geproduceerd. Men staat dus voor de keus het aardgas te bewerken tot een gas met dezelfde verbrandingseigenschappen als het stadsgas of het aardgas onbewerkt te distribueren, waarbij dan alle verbruikstoestellen door constructiewijziging of vervanging op de verbrandingseigenschappen van aardgas dienen te worden afgestemd. De grootste moeilijkheid blijft echter, dat men in geen deele verzekerd is van de continuïteit van de aardgasproductie. De importantie van bovengenoemde moeilijkheden benevens de reeds signaleerde tendentie om het systeem van gasverzorging van beperkte gemeentelijke gebieden te doorbreken en te verruimen, zijn oorzaak geweest, dat heden een intensief overleg gaande is om het doel van een meer universele gasvoorziening te verwezenlijken. Daar de Staat in wezen als verkoper van aardgas optreedt en een koppelnets tussen centra van distributie nodig zal zijn, dringt zich de vraag op, of het niet voor de hand ligt juist nu de organisatorische opbouw van de gasvoorziening in ons land te herzien. Gezien de moderne opvattingen over de energievormen gas en electriciteit en het kennelijk openbaar nut, dat de watervoorziening voor publiek en industrie heeft, is het niet te verwonderen, dat men zich afvraagt of de tijd niet gekomen is, de openbare nutsbedrijven gecombineerd te doen optreden in hun taak voor de energie- en watervoorziening²⁾.

Allerwege worden deze taken toch als overheidstaak gezien. Men kan zich voorstellen, welke besparingen door deze combinatie zouden kunnen worden bereikt. Verder, wat is aannemelijker dan dit systeem aan te sluiten bij de logische functie, die de provinciale electriciteitsbedrijven reeds vervullen? In deze provinciale organisatie zou een redelijke plaats ingeruimd moeten worden voor de vertegenwoordiging der lagere overheid i.c. de gemeenten. De autonomie der gemeente zal door deze vertegenwoordiging en door het hebben van een plaatselijk technisch en organisatorisch hoofd van de energie- en watervoorziening volledig gewaarborgd kunnen zijn (Provinciale Gascommissies Overijssel/Friesland).

Rijssen.

J. J. CAPELLE.

²⁾ Electrotechniek 1948, no 13, blz. 201.

INGEZONDEN STUK

Productiviteitsverbetering in de distributie

De heer B. J. Wijnbeek te Amsterdam schrijft ons:

Het naschrift van Drs D. E. Beutick bij mijn opmerkingen in „E.-S.B.” van 13 Februari jl. raakt niet de kern van de zaak.

De heer Beutick acht het mogelijk en bewezen, dat de kosten van de afzonderlijke artikelen in het assortiment

worden bepaald, en gaat uit van de stelling: „elk artikel drage zijn eigen kosten”.

Mijnerzijds werd er op gewezen, dat bij het besproken onderzoek in de kruideniersbranche de specifieke moeilijkheden waarvoor het detailhandelsbedrijf ons stelt niet werden overwonnen. De gevonden kosten zijn m.i. wel bruikbaar voor verdere vergelijkende bedrijfsanalyses; zij vormen geen basis voor de prijsvaststellingen.

Ook de juistheid van genoemde stelling voor de detailhandel wordt door mij ontkend. Ik wees o.a. op de eenheid van het assortiment, welke oorzaak is, dat bezwaarlijk nog kan worden gesproken van „eigen kosten”. Bij de prijspolitiek zijn de kosten slechts uitgangspunt voor de brutowinst op het *totale* assortiment. De marktverhoudingen zijn verder beslissend voor de marges der afzonderlijke artikelen. De handelaar in merkartikelen bijv. concurreert met het grootwinkelbedrijf, dat reeds in de productiesfeer het assortiment vormt.

Het ging dus niet om „verfijningen” en om „een keuze uit alternatieven”, doch om principiële tegenstellingen rondom voor de detailhandel vitale vragen.

Op hetgeen is opgemerkt met betrekking tot de „discussievorm” welke ik zou hebben gehanteerd ga ik niet in. Een zakelijker en de kern rakend antwoord had de schrijver in zijn betoog meer gediend.

Naschrift.

De heer Wijnbeek ziet de specifieke moeilijkheden in de kruideniersbranche in het feit, dat het assortiment een zeer samengestelde eenheid vormt, en „dus” de eigen kosten van ieder artikel niet kunnen worden bepaald en bijgevolg uitsluitend de marktverhoudingen beslissend zijn voor de prijsvorming.

Lang geleden nam men in een gecompliceerd industrieel bedrijf op dezelfde gronden eenzelfde standpunt in. Maar thans aanvaardt men algemeen in de industrie, dat de kosten per product een belangrijke factor zijn naast koopkracht van de consument en concurrentieverhoudingen bij de te voeren prijspolitiek.

Waarom zou in de handel onmogelijk zijn wat in de industrie wél kan?

Amsterdam.

Drs D. E. BEUTICK.

LONDON LETTER

As Mr Butler's Budget is primarily designed to redistribute income, the Socialists are finding the broad outlines hard to criticize. The Chancellor took away £ 334,550,000 of taxation, he added £ 279,795,000, leaving £ 54,755,000 in the pocket of the taxpayer. This sum will, however, be taken away by the change in the food subsidies. They are to be reduced by £ 160 millions, leaving the taxpayer about £ 105 millions down. This sum is represented by the additional net revenue which will come from the new excess profits levy. Thus private individuals as a whole — apart from their interests in company profits — will stand to come out roughly all square. The appearance that there has been no change in taxation is, however, deceptive. Users of petrol will pay up another £ 66 millions; some will be paid by those who own private cars, and the Chancellor takes the view that if the car is owned by a working class fellow, he must pay for his pleasures. Some of the extra petrol tax will fall on the shoulders of the users of transport; fares might have to rise yet again and new freight charges might increase the cost of goods to the consumer. This additional burden will, however, be offset in the main by the large reliefs granted to payers of income tax. The rest of the changes are comparatively small: telephones in houses will cost more, and some postage rates are up, but this will mostly affect the middle

classes, whose benefits from income tax should enable them to face these higher costs with equanimity.

The reductions in direct taxation give taxpayers the opportunity to refuse to pay some of the increases in indirect taxation. A greater flexibility is thus introduced into the economy, even if no greater production is achieved. An increase in flexibility is not the only virtue which comes from the new arrangements. The Chancellor has adjusted the new income tax steps so that a married man with two children will not pay the full standard rate of income tax until his income exceeds £ 1,000 p.a. By this means, overtime will seldom be taxed at the full rate. This is the financial incentive which the Chancellor is giving to harder work. Whether it is sufficient is another matter, for many workers do not realise how much tax they are paying in the aggregate nor their marginal rate. If the full benefits of the concessions are to be harvested great publicity will be needed. Not only must the workers pay tax at a low rate, they must be fully aware of it. By the changes made, some two million workers will be exempt from tax altogether. That fact has to be rammed home, and kept there, for each time food is bought, the purchasers will remember that the food subsidies have been reduced. The reduction in tax will soon be forgotten.

The Socialists have started to worry about those — about 5,000,000 — who paid no tax before the Budget and who cannot benefit from tax reductions but who will suffer from the reduction in the food subsidies. Many of these workers will receive higher family allowances if they have more than one child. Incidentally, it is hard to see whether the second and subsequent child should receive the allowance and not the first; my experience is that the first child is the more expensive: a new cot, a pram, a layette and so on. Even if the Chancellor is right and the increase in household spending is 1s 6d per head per week, a worker paying no tax with two children will still be down on the deal. On this showing, he is not square unless he has four children, when his extra allowances (three times three shillings) will balance his additional outgoings (six times one shilling and sixpence). It means that these workers will have to augment their present earnings, if they are not to suffer a drop in their standard of living. This, to the Socialists, is akin to the whip. But they can hardly contend that it is the lash of real privation and lasting hunger. It probably means that these workers have to decide between bigger or better production and, say, ten cigarettes in a week.

The trade union movement is likely to be severely split over this question. The unskilled unions are likely to scream because their workmen are for the most part, non-tax payers. The skilled unions will be more in favour, for their members will benefit both immediately and from higher productivity.

The whole concept of profits tax is being altered. Without going into details at the moment, company taxation will be reduced if two conditions are fulfilled: one, that profits are no higher than they were in 1947, 1948 and 1949, and two, if profits are not distributed. If a company begins to earn profits above the standard established in those three years and pays those earnings to shareholders, the tax authorities will come down heavily, taking just over 70 per cent of these excess profits. This will come down on companies — that is to say, investors — heavily. After allowing for the lessened tax bill, company taxation will be £ 100 millions more than in the financial year just ending. No wonder that the Socialists were knocked speechless by a Tory Chancellor, who increases the incentive to the workers and soaks the capitalists of £ 100 millions.

The Chancellor has re-cast the purchase tax arrangements. Under the new scheme, those who buy the better

grade Utility articles will now have to pay tax, but those who purchase lower grade utility will not. The blow therefore falls on those who buy the better utility; these are the middle classes. But some relief will accrue to those who buy non-utility, for the tax burden will be eased. Once again the buyers will be middle class. Hence, the change is between one set of the middle class and another. Over the whole range of utility purchases, the Chancellor does not expect to collect any more — or any less — tax.

Finally, the Chancellor proved himself very unorthodox by changing the bank rate. This move is a result of the nationalisation of the Bank of England. And if the Socialists do not like the power of fixing the bank rate in the hands of the Chancellor, they should not have put it there six years ago. Quite where this drastic change will cease to have an effect cannot be seen now. But some of the consequences are immediate. Instead of offering three-eighths of one per cent, the banks are now offering two per cent interest. Other rates will have to be adjusted accordingly. The incentive to save will be much greater, though the fear of further depreciation in the value of money has not yet been overcome. By taking control of the bank rate, the Chancellor has shown that he means to be tough and that he will not wait until next Budget day to be tougher still if the need should arise. The new Bank rate has, of course, knocked the stock markets for six. And there is a peculiarity: the Socialist Dr Dalton, with a song in his heart, raised stock prices to tremendous heights, and the Tory Mr Butler has caused the capitalists to lose untold millions of paper money.

The Chancellor has wrought so many changes that it is still too early to say how effective his measures will be. And they are accompanied, presumably without design, by cuts on imports by Australia and South Africa. This Budget differs from its immediate predecessors by its boldness, its imaginative approach and its ingenuity. It does not guarantee success; but it creates the conditions in which success can come. Mr Butler has not been wasting much time since he assumed office, though the reserves have been running out fast. Instead of running down-hill, we should now begin the long road back. The change over from one movement to the other brings a critical moment of inertia. That moment is now. And despite the shrill threats of industrial unrest, the upward movement can begin now, and gather momentum as time goes on. Unfortunately, it will probably be accompanied by a period of some unemployment and hardship. And this will be blamed on to Tory cold bloodedness rather than Socialist light-headedness.

London, March 14, 1952.

HENRY HAKE.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Op de geldmarkt vond gedurende de verslagweek enige verruiming plaats. De markt-disconto's voor de kortere termijnen daalden met ca 1/8 pCt; callgeld was ruimer verkrijgbaar op een onveranderde notering van 1 pCt.

De middelen der banken werden vergroot door een nieuwe aanwas van het Nederlandse deviezenbezit ad f 44 mln tussen 3 en 10 Maart, terugstroming van bankbiljetten uit het verkeer ad f 54 mln tussen laatstgenoemde data, terwijl voorts ook saldi van Franse banken weer naar de handelsbanken werden teruggevoerd.

Het beroep, dat de vorige week op de centrale bank was gedaan ter financiering van de grote onttrekkingen aan de banken, die toen plaatsvonden, werd hierdoor deze week weer grotendeels ongedaan gemaakt. Op de weekstaat

van De Nederlandsche Bank per 10 Maart bleken de disconto's en de voorschotten met resp. f 2 en f 20 mln te zijn gedaald.

Het trekt de aandacht, dat de hoeveelheid callgeld, die de Agent van het Ministerie van Financiën heeft opgenomen, de laatste tijd sterk is geslonken. Volgens de stand van 's Rijks kas bedroeg zij op 23 Februari: f 45 mln, op 29 Februari: f 36 mln en op 7 Maart: f 7,5 mln. In de praktijk was het echter voor de meeste geldgevers reeds maandenlang onmogelijk call bij de Agent te plaatsen.

Hoewel het op het eerste gezicht wellicht voor de hand ligt, dat het Rijk opgenomen callgeld aflost, nu zijn kaspositie de laatste maanden zozeer is verbeterd, en sommigen dit zelfs als „gezonde financiering” prijzen, heeft deze ontwikkeling toch een belangrijke schaduwzijde. Hier valt nl. een der weinige grote „outlets” voor callgeld weg, waardoor de elasticiteit van de geldmarkt vermindert. Bij de grote verschuivingen, die zich — zoals verleden week bijv. bleek — plotseling op de geldmarkt kunnen voordoen, voor al in verband met het éénrichtingsverkeer, dat deze markt steeds kenmerkt, is de aanwezigheid van buffers van groot belang; dat er hiervan thans een, welke bijna een jaar lang een nuttige functie heeft verricht, verdwijnt, is op zichzelf geen reden tot juichen.

De kapitaalmarkt.

Aan de langzame daling, die het koersniveau op de aandelenmarkt de laatste tijd ondergaat, kwam gedurende de verslagweek nog geen einde. Bij de huidige psychologie der aandelenbeleggers maken gunstige berichten uit het bedrijfsleven nu eenmaal minder indruk dan ongunstige, en het is duidelijk, dat laatstgenoemde i.v.m. de afzetstagnatie en de tendentie tot prijsdaling in sommige branches niet ontbreken. Wanneer men in aanmerking neemt, dat volgens een becijfering van het C.B.S. bijv. in 1950 het dividendbedrag bij 361 Nederlandse ondernemingen, waarvan de aandelen ter beurze van Amsterdam genoteerd waren, slechts 17 pCt bedroeg van de bruto winst, dan schijnt dividendverlaging bij winstdaling over het algemeen niet onvermijdelijk te zijn. Of de leiding bij die vele ondernemingen, waar het belang der aandeelhouders niet het belangrijkste punt van overweging meer uitmaakt, hierover in voorkomende gevallen inderdaad zo zal denken, is echter nog een open vraag.

De stemming op de obligatiemarkt blijft nog steeds gunstig. Het aanbod in $4\frac{1}{4}$ pCt obligaties Nationale Woningbouwlening, dat werd verwacht uit hoofde van verkopen van diëgenen, die slechts hadden ingeschreven met het doel bepaalde gemeenten aan briefkaarten — dus aan prioriteit bij woningbouw — te helpen, bleek niet dringend te zijn. De koers was slechts weinig onder pari (99 $\frac{3}{8}$), waarbij sommigen echter invloed van steunaankopen meenden te constateren.

Aand. indexcijfers.	7 Maart 1952	14 Maart 1952
Algemeen	136,7	135,2
Industrie	193,8	191,3
Scheepvaart	162,5	160,4
Banken	117,2	117,8
Indon. aand.	43,9	43,2
Aandelen.		
A. K. U.	147	145
Philips	148 $\frac{1}{4}$	145 $\frac{1}{2}$
Unilever	182 $\frac{1}{2}$	178
H. A. L.	169 $\frac{1}{2}$	150exd.
Amsterd. Rubber	86 $\frac{1}{2}$	82
H. V. A.	95 $\frac{1}{4}$	91 $\frac{3}{4}$
Kon. Petroleum	290	291 $\frac{3}{4}$
Staatsfondsen		
2 $\frac{1}{2}$ pCt N. W. S.	70 $\frac{1}{4}$	70 $\frac{3}{4}$
3-3 $\frac{1}{2}$ pCt 1947	85 $\frac{1}{4}$	85 $\frac{3}{4}$
3 pCt Invest. cert.	91 $\frac{1}{8}$	90 $\frac{3}{4}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt 1951	93 $\frac{3}{4}$	94 $\frac{3}{4}$
3 pCt Dollarlening	94 $\frac{11}{16}$	95 $\frac{3}{4}$
Diverse obligaties.		
3 $\frac{1}{2}$ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	92 $\frac{3}{4}$	94 $\frac{1}{2}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt Bataafsche Petr.	94 $\frac{3}{4}$	95
3 $\frac{1}{2}$ pCt Philips 1948	93 $\frac{13}{16}$	94 $\frac{1}{4}$
3 $\frac{1}{4}$ pCt Westl. Hyp. Bank	85 $\frac{3}{4}$	86 $\frac{3}{4}$

J. C. BREZET.

De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Februari 1952

De algemene toestand van de geldmarkt.

In de loop van de maand Februari was de geldmarkt betrekkelijk ruim, doch de vervaldag bracht een sterke vermindering van het volume der callgelden. De oorzaak hiervan moet worden gezocht in de vrij zware vervaldag einde Februari. Naarmate de toestand in verschillende industriesectoren verder verslecht, zullen ook de vervaldagen moeilijker worden.

Deze terugloop van de conjunctuur, gepaard aan de traditionele ophoping van stocks, had tevens voor gevolg dat een belangrijk gedeelte der acceptkredieten op hun vervaldag moesten worden verlengd onder de vorm van kasvoorschotten. Hierdoor ontstond een nieuwe drukking op de liquiditeitsreserves van de banken.

Zoals vorige maand opgemerkt¹⁾, heeft het differentieel conjunctuurverloop tussen de typisch Vlaamse en Waalse industrieën waarschijnlijk ook een weerslag op het verloop van de deposito's in beide landstrekten.

Ondertussen werd de toestand op de geldmarkt opnieuw verruimd door vluchtkapitaal dat uit Frankrijk, gedeeltelijk via Luxemburg, is binnengekomen.

Kredietverlening van de banken aan de private economie. (in miljoenen franken)

	Herdisconto van de banken bij de Nationale Bank en de parastatale instellingen	Portefeuille handelspapier van de Nationale Bank	Totale kredietverlening der private banken (accepten inbegrepen)
1945 Dec.	4.168	5.171	23.117
1949 Dec.	3.339	4.006	24.506
1950 Juni	3.696	4.082	26.582
Dec.	8.543	10.110	27.739
1951 Maart	8.781	10.567	29.592
Juni	7.707	6.511	29.921
Oct.	5.767	6.793	31.225
Dec.	7.526	6.703	33.364
1952 Jan.	—	7.581	—
Febr.	—	7.595	—

Einde Januari werd medegedeeld, dat de Nationale Bank in het kader van de overheidspolitiek strekkende tot de vermindering van ons boni op de E.B.U., zich bereid verklaarde haar visum te verlenen op accepten met een looptijd van hoogstens twee jaar, getrokken ter financiering van de invoer van productiegoederen uit de E.B.U.-landen. Einde van de maand Februari werden verdere details bekendgemaakt nopens het speciaal krediet, dat de N.M.K.N. voor dezelfde doeleinden zal verlenen.

Door de tussenkomst van de Staat zal de rentevoet op 3,50 pCt worden beperkt.

De toestand van de banken.

Pas begin Maart werd de gezamenlijke stand van de banken op einde 1951 gepubliceerd. Zoals uit de tabellen blijkt zijn de globale deposito's in de loop van de maand December met ca fr. 630 mln gestegen; te noteren valt, dat de termijndeposito's sinds einde October licht teruglopen.

Uit gedeeltelijke inlichtingen blijkt, dat de bankdeposito's in Januari nog wat verder gestegen zijn, doch in Februari lijkt deze hausse tot staan gekomen te zijn en in sommige banken is een terugloop zelfs niet onwaarschijnlijk.

Over het algemeen blijft de kredietopneming bij de banken op een zeer hoog peil, vooral onder de vorm van kasvoorschotten.

Rekening houdend met de huidige perspectieven van de economische toestand, de export enz., verwacht men dat de aangroei der bankdeposito's ongeveer ten einde is, en dat zelfs een zekere terugloop niet uitgesloten is. Het publiek blijkt ook terug meer rentegevoelig te zijn geworden, hetgeen bijv. blijkt uit het toenemend succes

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 27 Februari 1952.

Toestand van de Belgische banken.
(in miljoenen franken)

	Einde 1950	Oct. 1951	Nov. 1951	Dec. 1951
Actief				
Kas, Nationale Bank, P.C.	2.853	2.275	2.205	3.448
Daggeld, banken, holdings	6.524	6.850	7.420	6.860
Kredieten aan private economie ..	27.739	31.225	32.614	33.364
Handelsswissels	6.845	10.030	10.251	9.498
Prolongaties en voorschotten tegen effecten	764	675	718	773
Diverse debiteuren	13.996	13.964	14.267	14.958
Accepten	6.134	6.556	7.378	8.135
Kredieten aan de Overheid	34.856	39.431	39.230	38.951
Speciaal papier	28.340	32.318	32.205	31.957
Genoteerde staatsfondsen	6.516	7.113	7.025	6.994
Vastgelegde middelen	1.215	1.253	1.265	1.266
Totaal actief	78.085	87.137	89.241	90.363
Portef. van de N.B. en de parast. instell. aan papier door banken geherdisconteerd	8.543	5.767	6.050	7.526
Passief				
Deposito's en crediteuren'	53.571	58.330	58.171	58.804
Zicht	47.693	52.189	52.286	53.143
Op meer dan 30 dagen	5.878	6.141	5.885	5.661
Obligaties en kasbons	272	487	518	557
Eigen-middelen	5.064	5.521	5.527	5.629

van de beleggingen bij hypotheekmaatschappijen en spaar-
kassen, die een hogere rente vergoeden dan de banken.

De vrije goud- en deviezenmarkt.

In de loop van de maand Februari zijn de koersschom-
melingen op de vrije goudmarkt binnen zeer enge grenzen
gebleven.

Op de markt van de vreemde deviezen viel een lichte
verbetering van het papieren pond te noemen, terwijl
de Franse frank een gevoelige baisse onderging, in aan-
sluiting met de financiële moeilijkheden in Frankrijk.
De Zwitserse frank en de dollar waren beiden zeer vast.
De gulden en de Duitse mark verbeterden lichtjes hun
koersen.

Noteringen op de vrije goud- en deviezenmarkt.

	Oct. 1951	Nov. 1951	Dec. 1951	Jan. 1952	Febr. 1952
Niet officiële markt					
Goud per gram	74,375	73,75	72,50	71,625	72,50
Gouden pond	675,125	670,—	657,50	662,50	661,875
Officiële biljettenmarkt					
Papieren pond	126,50	128,50	130,50	126,—	127,50
Franse frank (100)	12,90	12,55	12,82	12,175	11,45
Zwitserse frank	12,55	12,60	12,45	12,50	12,675
Papieren dollar	55,125	55,—	54,25	54,70	55,40
Gulden	12,90	13,20	13,20	13,125	13,15
Duitse mark	10,45	10,80	10,80	10,95	11,—

De obligatiemarkt.

In de loop van de maand Februari zijn de koersen op
de obligatiemarkt over het algemeen licht gestegen. Op-
vallend was daarbij, dat de koersverbetering ditmaal
zowel de langlopende fondsen — en inzonderheid de
geünificeerde schuld en de Bevrijdingslening — betrof,
als de schatkistcertificaten. In deze laatste rubriek waren
het vooral de twee reeksen 1944 en de reeks 1943, die hun
koersen verbeterden. Alleen de schatkistcertificaten 1948
boekten een kleine koersdaling.

Deze vaste stemming op de obligatiemarkt vindt haar
oorsprong blijkbaar gedeeltelijk in de zwakke stemming
van de aandelenmarkt, die zelf aanleunt bij de minder
gunstige conjunctuurperspectieven op dit ogenblik. Als
karakteristiek mag evenwel de relatief sterke hausse van
enkele Kongolese schatkistcertificaten worden onderlijnd.
Tegenover de onzekere perspectieven van vele Kongolese
aandelen, heeft het publiek zijn verlangen naar een geo-
grafische risicospreiding blijkbaar gedeeltelijk op de Kon-
golese obligaties overgedragen.

Bij de fondsen van de gemeenten en provincies was de
stemming eveneens wat vaster, doch op de markt

van de private obligaties was de tendentie uiteenlopend.

In de loop van de maand Februari werden o.a. een 300
miljoen lening van de stad Brussel en een 1,5 milliard
lening van het Gemeentekrediet op de markt gebracht.
Beide leningen waren van het 4,50 pCt type, uitgegeven
tegen 96 pCt en terugbetaalbaar op 10 jaar door jaarlijkse
uitlotingen.

Rentestand op de obligatiemarkt¹⁾.
(in pCt per einde maand)

	Looptijd	Aug. 1948	Juni 1950	Jan. 1952	Febr. 1952
Staatsobligaties	langlopende	4,77	4,38	4,61	4,59
Schatkistcertificaten	7 à 8 j.	4,83	4,63	4,90	4,93
Kasbons steden	5 à 6 j.	5,07	4,49	5,26	5,29
Kasbons parastatale instellingen	ca 9 j.	—	—	5,24	5,20
Private instellingen	10 à 12 j.	6,06	5,43	5,88	5,73

¹⁾ Reële rendementen — rekening gehouden met agio en disagio tegenover
terugbetalingsprijs.

De aandelenmarkt.

Van einde Januari tot einde Februari zijn de koersen
op de aandelenmarkt te Brussel gemiddeld met 6,13 pCt
gedaald. Zoals uit onderstaande cijfers blijkt was de baisse
vooral belangrijk in de koloniale rubriek (-10 pCt),
(de glasrubriek (-8,2 pCt), de gas- en electriciteitstrusts
-7,8 pCt) en de brouwerijen (-7,5 pCt). Deze baisse
strookt met het algemeen kader van de huidige conjunc-
tuurperspectieven, doch werd wel enigermate geaccentueerd
door technische factoren. Hieronder vallen vooral enkele
verplichte verkopen te vermelden, uitgelokt door krediet-
beperkingen.

Beurs te Brussel.
(indices 1936/38 = 100)

Banken	189,6	188,8	— 0,43
Portefeuille	164,5	154,5	— 6,08
Trusts	136,—	125,4	— 7,80
Gas & Electr.	241,1	230,2	— 4,53
Metaalnijverheid ..	262,8	251,—	— 4,50
Scheikundige prod. ..	224,3	209,3	— 6,69
Steenkolen	220,6	209,—	— 5,26
Spiegelglas	80,4	76,2	— 5,23
Glasblazerijen	98,2	90,2	— 8,15
Bouwnijverheid	194,2	187,3	— 3,56
Textiel	235,4	223,—	— 5,27
Koloniale	494,2	444,6	— 10,04
Voeding	112,6	108,7	— 3,47
Verscheidene	255,2	238,3	— 6,63
Brouwerijen	84,8	78,4	— 7,55
Papierenijverheid ..	348,2	329,5	— 5,38
Grootwarenhuizen ..	351,—	339,2	— 3,37
Algemeen	249,6	234,3	— 6,13

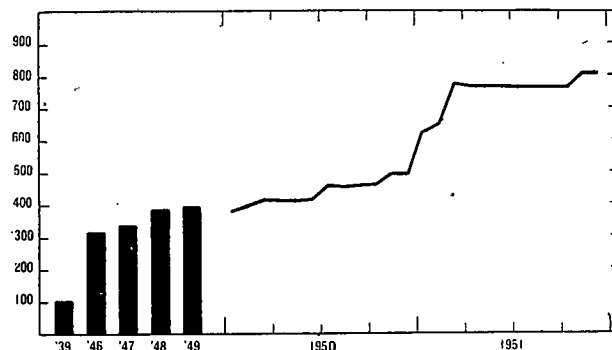
Deze koersdaling ging gepaard met een aanmerkelijke
vermindering van de omzetten. De baisse had anderdeels
voor gevolg, dat het gemiddeld netto rendement van 75
leidende genoteerde aandelen klom van 3,62 pCt einde
Januari tot 4,05 pCt einde Februari.

Brussel.

Dr L. DELMOTTE.

GRAFIEKEN

Indexcijfers van groothandelsprijzen van illustratiedruk-
papier 1/m December 1951¹⁾
(1939=100)

¹⁾ Bron: C.B.S.

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Vorderingen en geldswaardige papieren, luidende in buitenlandse geldsoorten	Buitenlandse betaal-middelen	Vorderingen in guldens, voortvloeiende uit betalings-accorden	Voorschotten in rekening courant
11 Febr. '52	1.213.778	958.009	7.033	278.999	112.122
18 Febr. '52	1.219.633	931.269	3.023	279.454	111.421
25 Febr. '52	1.218.237	1.000.254	3.584	287.700	113.181
3 Mrt '52	1.218.338	1.005.548	4.067	286.486	117.476
10 Mrt '52	1.217.955	1.011.023	2.466	301.417	97.261
17 Mrt '52	1.217.585	1.062.332	2.824	299.575	97.718

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldu in rekening courant				
		Totaal	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Saldu voortvloeiende uit betalings-accorden	Ander saldu van niet-ingesetenen
11 Febr. '52	2.843.074	2.338.693	194.387	1.730.256	121.144	112.702
18 Febr. '52	2.835.461	2.386.280	169.750	1.730.256	92.775	110.499
25 Febr. '52	2.866.261	2.457.677	240.033	1.778.306	91.176	110.980
3 Mrt '52	2.938.705	2.401.309	265.194	1.778.306	98.082	111.581
10 Mrt '52	2.884.983	2.453.210	306.154	1.778.306	96.805	111.213
17 Mrt '52	2.849.755	2.532.626	319.162	1.778.306	100342	110.877

DE JAVASCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden rupiah's)

Data	Munt, muntmateriaal, goud en deviezen-certificaten	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Deviezenfondds valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. der V.S.I.
6 Febr. '52	1.438.080	405.286	1.564.168	527.009	1.440.114
13 Febr. '52	1.438.081	386.994	1.586.880	581.192	1.401.074
20 Febr. '52	1.438.081	403.729	1.590.045	600.336	1.530.660
27 Febr. '52	1.438.081	385.325	1.648.656	604.756	1.635.931
5 Maart '52	1.438.081	403.431	1.637.047	630.976	1.754.582

Data	Bankbiljetten in omloop	Deviezenfondds buitenlandse passiva	Rekening courant saldu		
			Van de Regering van de Rep. der V.S.I.	Bijzond. rekening inzake de E.C.A. hulp	Van anderen
6 Febr. '52	3.133.815	930.274	—	—	878.405
13 Febr. '52	3.157.169	944.961	—	—	925.192
20 Febr. '52	3.158.706	978.231	—	—	914.001
27 Febr. '52	3.136.807	1.037.665	—	—	860.977
5 Maart '52	3.150.375	1.077.007	—	—	832.551

Muntbiljettencirculatie per 6 Febr. 1952 Rp. 335.961.748,50
 Muntbiljettencirculatie per 13 Febr. 1952 Rp. 337.226.009
 Muntbiljettencirculatie per 20 Febr. 1952 Rp. 337.908.609,50
 Muntbiljettencirculatie per 27 Febr. 1952 Rp. 336.974.171,50
 Muntbiljettencirculatie per 5 Maart 1952 Rp. 335.478.826

Fa. NANNINGS EN KRUIJER

NIEUWE HAVENWEG 13 — ARNHEM

TEL. 20581

GROOTHANDEL IN:

- NON FERRO METALEN
- OUD IJZER
- TEXTIEL AFVAL
- OUD PAPIER

BELANGRIJKE INDUSTRIËLE ONDERNEMING

in het Oosten van het land zoekt een

INTERN ACCOUNTANT

In aanmerking komen uitsluitend krachten die over een gedegen bedrijfs-ervaring beschikken en voldoende inzicht hebben om over belangrijke kwesties te adviseren. Aanvangssalaris f. 10.000 à 12.000 per jaar. Candidaten zullen eventueel worden uitgenodigd voor een psychologisch onderzoek.

Eigenhandig (niet met ballpoint) *geschreven* brieven met *volledige* inlichtingen over leeftijd, opleiding en praktijk en vergezeld van twee recente pasfoto's (van voren en opzij) vóór 29 Maart a.s. aan de Nederlandsche Stichting voor Psycho-techniek, Wittevrouwenkade 6, Utrecht, onder nummer E.S.B. 190184.

Diversen

PEUGEOT

type 203, '49. Mooie gave wagen, wordt onder garantie verk. Prijs f 3900.—. Hooyberg, De Rijp, Tel. K 2997—431.

SCHAKEL
DE E.-S.B. IN

HANDEL-MAATSCHAPPIJ

H. Albert de Bary & Co. N.V.

AMSTERDAM-C. • HEERENGRACHT 450

Alle Bankzaken

KAPITAAL EN RESERVES F. 25.000.000

Verlangt U de GUNSTIGSTE voorwaarden
bij het verzekeren van de pensioenen
voor Uw personeel?

Stel U dan in verbinding met

63272

want

AMSTLEVEN

zal U die geven.

N.V. AMSTERDAMSCH E MAATSCHAPPIJ VAN LEVENSVERZEKERING
Nieuwe Spiegelstraat 17 • Amsterdam • Telefoon 63272

CHEMICAL FUND, INC.

(Opgericht in 1938 onder de wetten van de Staat Delaware)
gevestigd te New York, 39 Broadway

Ondergetekenden berichten, dat zij van Woensdag, 19 Maart 1952 af ter beurze van Amsterdam zullen verhandelen Certificaten aan toonder voor vijf en tien gewone aandelen van nominaal \$ 1.— in bovengenoemde vennootschap, uit te geven door het Administratiekantoor „Interland” N.V., gevestigd te Amsterdam, op de voorwaarden, vastgesteld bij akte van 21 Januari 1952, verleden ten overstaan van de Notaris W. Straub te Amsterdam.

Deze voorwaarden houden o.m. in, dat de originele aandelebewijzen in New York blijven berusten in een depot ten name van voornoemd administratiekantoor bij de Guaranty Trust Company.

De eerste koers zal worden vastgesteld op basis van de koers van afgifte te New York d.d. 18 Maart 1952, 15.00 uur New Yorkse tijd. Voor de eerste 10.000 aandelen zal het hierbij in aanmerking te nemen agio voor Amerikaanse waarden vier procent lager worden gesteld dan het ter beurze van Amsterdam geldende percentage; ingeval het dollaragio 4% of minder bedraagt, zullen de eerste 10.000 aandelen zonder agio worden afgegeven. De koers van afgifte te New York bedroeg op 10 Maart \$ 23.35. De opneming van de certificaten onder Rubriek II in de Prijscourant van de Vereniging voor den Effectenhandel te Amsterdam is aangevraagd.

Exemplaren van een Bericht en afdrukken van de Administratievoorwaarden zijn verkrijgbaar ten kantore van ondergetekenden, alwaar ook een exemplaar van het laatste jaarverslag en van de statuten van Chemical Fund, Inc. ter inzage liggen.

D. W. BRAND
J. HOUTHAKKER
H. HORJUS

Amsterdam, 12 Maart 1952.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.)
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.
Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie
14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).

□

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

□

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

□

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,43 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.

Losse nummers 75 cents.